

Vem får arbete?

En kvalitativ studie om nätverkets betydelse för ett aktivt arbetsliv efter gymnasiesärskolan ur ett aktörperspektiv

Lärarytbildningen, vt 2009

Examensarbete, 15p

(Avancerad nivå)

Författare: Josephine Eriksson & Sofia Windscheffel

Handledare: Gunbritt Tornberg

Resumé

Arbetes art:	Examensarbete i lärarutbildningen Avancerad nivå, 15hp Högskolan i Skövde
Titel:	Vem får arbete? En kvalitativ studie om nätverkets betydelse för ett aktivt arbetsliv efter gymnasiesärskolan ur ett aktörperspektiv.
Sidantal:	46
Författare:	Josephine Eriksson och Sofia Windscheffel
Handledare:	Gunbritt Tornberg
Datum:	Juni 2009
Nyckelord:	Nätverk, integration, funktionsnedsättning och möjligheter.

Genom kontakt med studie och yrkesvägledare inom gymnasiesärskolan blev vi uppmärksammade på att de uppfattade arbetsmarknaden för gymnasiesärskolans elever som problematisk. Detta ledde till att vi ville undersöka hur andra aktörer i nätverket kring eleverna uppfattade utslussningen av eleverna till arbetslivet.

Syftet med studien var att undersöka nätverkets resurser kring utslussning av gymnasiesärskolans elever till/i arbetslivet. Vidare syftade studien till att undersöka hur nätverket kan bidra till ökad integration mellan elev/elever och arbetsmarknaden. Genom detta ville vi framhäva elevernas möjligheter till ett aktivt arbetsliv. Resultatet torde kunna användas som ett underlag i utvecklandet av samarbetet mellan involverade aktörer.

Utifrån 5 kvalitativa intervjuer kunde respektive aktörrepresentanterna uppfattning utskiljas och ett resultat formades. Det samlade resultatet påvisade en positiv inställning till samarbete med andra aktörer då respondenterna såg utvecklingsfrågan kring funktionshinder som ett måste. Vidare påpekade aktörerna en brist gällande resurser. De menade att det är resurserna som styr elevens/elevernas chanser till att få ett arbete. Avslutningsvis förs en diskussion kring hur samarbete mellan aktörerna kan utvecklas och förslag på fortsatt forskning ges.

Abstract

Study:	Degree Project in Teacher Education, Advanced level, 15 hp. University of Skövde.
Title:	Who gets an employment? A qualitative study of the networks importance for an active working life after finished upper secondary school, for people with special needs. A study from involved parties' point of view.
Number of pages:	46
Authors:	Josephine Eriksson and Sofia Windscheffel
Date:	June 2009
Keywords:	Network, integration, functional disorder and opportunities.

Through a previous contact with study and careers counselors within the upper secondary school for students with a disability, we became aware that they saw the labour market in combination with disabled students as a problematic field. This knowledge led us to explore further on how other involved parties experienced the switch from school to work of these students.

The purpose with this study was to look at the networks resources during the changeover from being a student to becoming available to the labour market. The aim was likewise to study how network can contribute to a developed integration between student/students and the labour market. Through this our aim was to bring out the students possibilities to an active working experience. Our result will hopefully be a useful resource in coming work regarding the cooperation between all the different parties involved in the changeover.

After five finished qualitative interviews, from different parties, we were able to recognize certain views which brought out a result. The collected material showed a positive attitude towards cooperation between different parties as the question of development is a matter of cause. Through the result we also found that the different parties pointed out a lack of resources. They all believed that it is the resources that control the situation and the students' possibility of getting an employment. The conclusion of this study ends with a discussion on how cooperation between different involved parties can be developed. In the end you will find some suggestions on how this development could be carried out.

Innehållsförteckning

Bakgrund	1
Inledning	1
Gymnasiesärskolan	2
Definitioner	3
Problem	5
Avgränsning	5
Syfte	6
Fördelning av arbetet	6
Teoretiska anknytningar	7
Arbetets betydelse	7
Socialt erkännande	9
Integrering och segregering	10
Individuell förutsättning	12
Nätverk och stödinsatser	14
Sammanfattning och reflektion	16
Metod	17
Metodval	17
Kvalitativa intervjuer	18
Urval	18
Genomförande	20
Pilotstudie av intervju	20
Genomförande av intervjuer	21
Bearbetning och analys	22
Forskningsetik	23
Validitet och reliabilitet	24
Resultat	25
Samarbete i nätverk	25
Ekonomiskt stöd i nätverket	27
Kunskap/kompetens i nätverket	28
Personlig stöttning i nätverket	29
Utvecklingsområden för ökad integration	31
Slutsats och reflektion	33

Resultatdiskussion	35
Innebörden av nätverk	35
Utveckling av samarbetet mellan arbetsmarknad och nätverket.	39
Metoddiskussion	40
Fortsatt forskning	42
Tänkvärt	42
Referenser	44

Bakgrund

Denna studie är ämnad att undersöka de resurser som finns att tillgå under utslussningsprocessen från gymnasiesärskola och arbetsliv. Vårt mål är även att framhäva gymnasiesärskoleelevers möjligheter till ett aktivt och stimulerande arbete efter den gymnasiala utbildningen genom en ökad integration mellan elever och arbetsmarknad. Genom tidigare kontakt med studievägledare inom gymnasiesärskolan, blev vi medvetna om att de uppfattade arbetsmarknaden för dessa individer som problematisk. De menar att de idag inte vet vilken arbetsmarknad som väntar dessa elever och att ovissheten gör att lärare inte vet hur de kunskapsmässigt ska förbereda sina elever. Genom erfarenheter kring bristande samarbete med andra inblandade aktörer ser de att detta försvårar utslussningen väsentligt. Samarbetet mellan skola och övriga inblandade aktörer, nätverk, är enligt deras uppfattning idag mycket splittrad. Varje kommun har sitt sätt att se på nätverk vilket leder till att det råder en viss förvirring gällande vem som ska kontaktas i olika frågor. Då det inte är ovanligt att dessa elever flyttar mellan olika kommuner framhäver de att nätverkets betydelse kan vara avgörande för individens chans till ett arbete efter avslutat skola. Genom tidigare gjorda studier uppmärksammades önskemålet om att granska detta upplevda dilemma ytterligare vilket vi valde att göra ur ett forskningsperspektiv. Det är studie- och yrkesvägledarna som ville att vi skulle genomföra en studie i denna riktning men det är vi själva som utformat och bestämt hur studien skall genomföras.

Inledning

Läroplanen för de frivilliga skolformerna, Lpf 94 (2006), belyser att särskoleelever har en rätt till en likvärdig utbildning i likhet med elever i den övriga gymnasieskolan. Den förespråkar bland annat att undervisningen ska anpassas till varje elevs förutsättning och behov samt att skolan har ett särskilt ansvar gentemot elever med olika funktionshinder. Ytterligare belyses vikten av att eleverna ser sambandet i sin kunskapsutveckling. De ska ges möjlighet till att få överblick över sammanhanget, vilket innebär att de ska få

möjlighet att reflektera över sina erfarenheter och kunna tillämpa sina kunskaper. Skolan har som särskilt mål då det gäller gymnasiesärskolan, att utifrån varje elevs förutsättning ”fördjupa och utveckla elevernas kunskaper som en förberedelse för ett meningsfullt vuxenliv i arbete, boende och fritid (Lpf 94, 2006, 1.3) För att dessa elever ska kunna tillgodogöra sig skolans förberedande verktyg, krävs det att utslussningen till arbetslivet sker så smidigt som möjligt. Till sin hjälp i utslussningsprocessen ska enligt Lpf 94, eleverna ha tillgång till ett varierat utbud av aktörer. Aktörerna kan enligt oss bestå av studievägledare, arbetsförmedling, Försäkringskassan, socialtjänst, LSS¹ och arbetsmarknad.

Gymnasiesärskolan

Idag består gymnasiesärskolan av åtta nationella program samt individuella och specialformade program. I formell bemärkelse skiljer sig dessa två inriktningarna i två avseenden. De nationella programmen innefattar program mål som fastställts av regeringen och de specialformade programmen ska motsvara kärnämnen och delar av ett nationellt program. För att en elev ska kunna skrivas in i en gymnasiesärskola krävs det att det finns en samlad utredning som visar på att individen har en utvecklingsstörning och/eller autism, som ger rätt till utbildning i särskola. En utvecklingsstörning innebär ett funktionshinder som rör begåvningen. Genom konkreta, strukturerade och förenklade individanpassade metoder kan handikappet eventuellt mildras. Genom ett gott analytiskt förhållningssätt och en individanpassad nivå inom undervisningen, kan en god grund för en bra utbildning skapas (Skolverket, 2002).

Enligt gymnasiesärskolan, Gysär, (Skolverket, 2002) är ledstjärnan inom skolan att lära för livet där alla ämnen har en avgörande roll för det kommande vuxenlivet. Gymnasiesärskoleelever har inom sin utbildning minst 22 veckor arbetsplatsförlagd utbildning som anses vara betydande då den knyter samman teori och praktik. Denna del är viktig för individen då den skapar goda förutsättningar att träna och utveckla sina färdigheter samt kommunicera och samarbeta med omgivningen. Tillsammans och med hjälp av goda pedagogiska insatser skapar eleven även en egen identitet. Denna del av utbildningen blir för många elever en inkörsport som efter avslutat utbildning kan leda till fortsatt arbete. Då eleverna efter avslutat utbildning är på väg ut i arbetslivet krävs det, bland annat för många av dem ekonomisk stöttning.

---

¹ LSS: Lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade.

Definitioner

Handikapp/Funktionshinder – Uttrycket *handikappad* är historiskt sett mer förekommande ”för att beteckna en person som av fysiska eller psykiska skäl har mer betydande svårigheter i den dagliga livsföringen” (Tideman, 2000, s 35). En funktionsnedsättning är till skillnad från tillfälliga skador och sjukdomar, ofta medfödd eller har uppkommit tidigt i livet. Utvecklingsstörning, cerebral pares, Downs syndrom och autism är exempel på medfödda funktionsnedsättningar. Begreppen funktionshinder och funktionsnedsättning har enligt Vårdguiden numera ersatt begreppet *handikapp*. En funktionsnedsättning kan bli mer eller mindre funktionshindrande, beroende på den vardagsmiljö individen lever i (vardguiden, 2008b).

Utvecklingsstörning – I bland annat lagar som LSS används benämningen utvecklingsstörning, vilket är ett funktionshinder som syftar på en människas begåvningsutveckling och faktorer som påverkar den under utvecklingsåldern. En utvecklingsstörning kan vara svår, måttlig eller lindrig och kombineras ibland med andra funktionshinder som till exempel, rörelsehinder, synnedsättning eller autism. Ett begåvningshandikapp ser olika ut hos olika personer, men gemensamt behöver samtliga ett personligt stöd och ibland hjälpmedel. Graden av vad individen klarar beror på det stöd och den träning han eller hon får. Faktorer som kännetecknar ett begåvningshandikapp är att individen behöver längre tid att lära nya saker och förstå och kan ha svårigheter i att uttrycka sina tankar och känslor (Riksförbundet FUB, 2001).

En utvecklingsstörning innebär enligt Vårdguiden Stockholmlän (2008a), att en individ har:

- en försenad intellektuell utveckling
- inlärningssvårigheter
- perceptionssvårigheter
- minnesstörningar
- svårigheter med abstrakt tänkande

LSS Lag om stöd och service till vissa funktionshindrade

”LSS är en rättighetslag som ska garantera personer med omfattande och varaktiga funktionshinder goda levnadsvillkor, att de får den hjälp de behöver i det dagliga livet och att de kan påverka vilket stöd och vilken service de får. Målet är att den enskilde får möjlighet att leva som andra” (Socialstyrelsen, 2007).

Daglig verksamhet – Personer med en utvecklingsstörning, autism eller som fått en förvärvad hjärnskada i vuxen ålder har enligt LSS rätt till Daglig verksamhet. Verksamhetens syfte bygger på att ge personer något intressant och meningsfullt att göra på dagarna och riktar sig till dem med ett svårare funktionshinder och som är i yrkesverksam ålder men som saknar arbete och inte utbildar sig. En ansökan om daglig verksamhet görs via kommunens LSS-handläggare eller biståndsbedömare (Daglig verksamhet, 2009).

SköSam² – SköSam är en verksamhet som vänder sig till personer i åldrarna 16-30 år med olika typer av psykiska och/eller intellektuella funktionsnedsättningar. Målet är att förbättra möjligheterna för de berörda personerna att få arbete/sysselsättning. I SköSam arbetar: Arbetsförmedlingen, Försäkringskassan, Habiliteringen samt Kommunens arbetsmarknadsenhet, Omvårdnadsförvaltning, Socialförvaltning och Utbildningsförvaltning.

Aktivitetsersättning Individer med en funktionsnedsättning som innebär att de troligen inte kommer att klara att arbeta på heltid, kan på Försäkringskassan ansöka om aktivitetsersättning. För att kunna söka detta bidrag måste individen vara mellan 19-29 år och ha en nedsatt arbetsförmåga med minst en fjärdedel inom alla arbeten på hela arbetsmarknaden (Försäkringskassan, 2009).

Lönebidrag Enligt Arbetsförmedlingen kan en arbetsgivare som anställer en person med nedsatt förmåga, ges ekonomisk kompensation genom lönebidrag. Lönebidraget syftar till att göra det lättare för personer med funktionshinder att få anställning. Den som anställs ska ha likvärdig lön och likvärdiga anställningsförmåner som övriga anställda. Enligt Arbetsförmedlingens direktorer får lönebidrag inte ges längre än fyra år och det första beslutet som tas får heller inte omfatta längre än ett år (Arbetsförmedlingen, 2009).

Begreppsförklaringar

Gymnasiesärskolans elever – De elever som vi främst kommer att uppmärksamma under denna studie är de som generellt sett har ett funktionshinder i form av ett lindrigare begåvningshandikapp. Dessa har blivit bedömda att de med stöd eventuellt har förutsättning och förmåga att få en individuell placering och anställning på den vanliga arbetsmarknaden. I denna rapport kommer hänvisningar till elev/elever innefatta gymnasiesärskoleelever.

---

² Denna information gavs genom personlig kommunikation.

Nätverk Vi som författare har valt att använda benämningen nätverk som ett samlingsord för de mest relevanta parter som är med i och under utslussningen av den individuella eleven till arbetslivet. Parterna inom nätverket består av olika aktörer. I denna studie består dessa aktörer främst av studie- och yrkesvägledare, Arbetsförmedlingen, Försäkringskassan och LSS-enheten inom handikappsomsorgen.

Problem

En elev som tar studenten från gymnasieskolan har en förmåga att med hjälp av hela sin skolgång, ta de beslut som krävs för att kunna ingå i ett demokratiskt samhälle då de är på väg in i vuxenvärlden. En elev ska enligt Lpf 94 ha tillgång till en utbildning där alla ämnen har en viktig roll när det gäller att förbereda inför vuxenlivet. Det ska ingå minst 22 veckor arbetsplatsförlagd utbildning i syfte att skapa en känsla av sammanhang och koppla teori till praktik. Vi betonar att även gymnasiesärskoleelever har rätten att med stöttning från skola, arbetsmarknad och myndigheter, inkluderas i vårt demokratiska samhälle i allt större utsträckning än vad som görs idag. Dilemmat som uppmärksammas av studievägledare inom gymnasiesärskolan, grundar sig i en känsla av tillkortakommande, då det gäller ett fungerande nätverk kring de individer som ska slussas ut i samhället efter avslutad utbildning. De uppfattar systemet som bristande både gällande kunskaper angående funktionshinder samt brister gällande samorganiserade nätverk. Nätverken anser Molin (2008) är en förutsättning för dessa individers chanser till ett meningsfullt och långvarigt arbete.

Avgränsning

I denna studie har vi valt att fokusera på de elever i gymnasiesärskolan, som kan komma att klara av ett arbete självständigt. Eleverna klassas som individer med lätt begåvningshandikapp, se sidan 3. Studien riktar sig därmed inte på de elever som grupplaceras på arbetsplatser inom Daglig verksamhet.

Vad gäller nätverket har vi valt ut de instanser som vi menar har en betydande roll för elevernas möjligheter till integration i arbetsmarknaden. Dessa är Studie- och yrkesvägledare, SYV, Arbetsförmedlingen, AF, Försäkringskassan, FK, samt LSS. Vi menar att dessa instanser är extra viktiga i utslussningen då alla är stödjande i ekonomiska och personliga frågor. Frågor som vi bedömer är avgörande i hur väl en individ med funktionshinder kommer att klara av arbetslivet.

Syfte

Studiens syfte är att undersöka nätverkets resurser kring utslussning av gymnasiesärskolans elever till/i arbetslivet. Vidare syftar studien till att undersöka hur nätverket kan bidra till ökad integration mellan elev/elever och arbetsmarknaden. Genom detta vill vi framhäva elevernas möjligheter till ett aktivt arbetsliv. Resultatet torde kunna användas som ett underlag i utvecklandet av samarbetet mellan involverade aktörer.

Fördelning av arbetet

Vi har valt att inte dela upp vårt arbete inom olika ansvarsområden, utan har gemensamt deltagit i genomförandet av studiens alla delar. Båda har även medverkat vid alla handledningstillfällen, övriga möten, datainsamling, samt bearbetning av resultat och diskussion.

Teoretiska anknytningar

Forskningen kring funktionshindrades möjligheter och villkor i arbetslivet är enligt Larsson (2006) begränsad och behöver få ett större utrymme. Abrahamsson och Lindberg (2006) menar att inom området är det främst relationer och samspelet mellan funktionshindrade och icke funktionshindrade arbetstagare som behöver mer forskning. De menar att det är de sociala, ekonomiska och attitydmässiga mekanismerna på arbetsplatserna som genererar i att funktionshindrade får sämre möjligheter på arbetsmarknaden.

Utslussningen av gymnasiesärkoleelever till arbetslivet är ett komplext område att diskutera. Vi har därför valt att fokusera på de områden som vi bedömer bäst motsvarar vårt syfte och hamnar inom våra begränsningar. Vi har valt att dela upp kapitlet i följande underrubriker; *Arbetets betydelse*, *Socialt erkännande*, *Integrering och segregering*, *Individuell förutsättning*, *Nätverk och stödinsatser*. samt att vi har valt att avsluta med *Sammanfattning och reflektion*.

Arbetets betydelse

Handikappades arbetssituation har enligt Blomqvist (2006) varit relativt okänd men att den oftast beskrivs som besvärlig för de handikappade. Problem som vanligtvis uppstår är enligt författaren frågor kring arbetsmiljön, arbetsinnehåll och kontakter på arbetsplatsen. Hon tror att området är så bristfälligt vad gäller forskning på grund av en hög arbetslöshet för de handikappade och att det då blir viktigare att ha ett arbete än att forska om varför så många inte har det. Även Kohlström (2001) skriver om den höga arbetslösheten inom målgruppen och ställer sig kritisk till om denna trend kommer att brytas. Hon menar att företagens ökade krav på effektivisering, utveckling, förändring, kreativitet, självständighet, flexibilitet och social kompetens kommer att göra processen än svårare för dessa individer.

Enligt Tideman (2000) har alltid och kommer alltid vissa människor att bli betraktade som *annorlunda* och *avvikande*. Människor med olika funktionshinder är den grupp människor som oftast har hamnat inom denna kategori. Till skillnad från förr, då "annorlunda" människor gömdes undan samhället, är idag ambitionen att funktionshindrade människor ska leva bland andra i samhället och ha samma

delaktighet i det vanliga samhällslivet. Brusén och Hydén (2000) menar att det kommunala ansvaret för insatserna till personer med funktionshinder blev under 1990-talet allt större. Tidigare låg ansvaret inom landstingets ramar och i takt med nya handikapplagstiftningar och utvecklande handikappspolitik har den övergripande målsättningen varit att ”människor med funktionshinder ska få samma levnadsförhållanden som andra medborgare” (s 52). Olsson (2002) menar att nyckeln till att kunna skapa denna delaktighet börjar med ett inträde i arbetslivet. Arbetet ger oss inte bara en ekonomisk trygghet, utan tilldelar oss även den sociala roll som krävs för att uppnå och ingå i samhällets *normala* liv. Att ha ett arbete är enligt Sjöberg (2002) samma som att kunna räknas som delaktig i vuxenlivet och det skapar mening till livet. Att utvecklas och lära nytt ger kunskap och ett innehåll som kan spridas vidare.

Velde (1997) menar att en aktivitet som är meningsfull och har ett syfte för individen tillför en positiv känsla för individens uppfattning av livskvalité. En aktivitet genom frivilligt engagemang tillför även ett personligt meningsskapande som tillsammans med kropp och hjärna syftar till att nå uppsatta mål. Detta är högst relevant för en individs behov, intresse, kapacitet och självuppfyllelse för personens roll här i livet. Velde refererar till Fidler som beskriver att livskvalité är den viktigaste faktorn i den mänskliga tillvaron och menar även att;

Wellness and well-being are a result of participation in personally and socially relevant activities that focus on and maximize individual strengths and capacities (Velde, 1997, s 15).

Även Tideman (2000) beskriver vikten av ett arbete då författaren menar att det är viktigt för både livskvalitén och delaktigheten i samhället. Behovet av gemenskap tillfredställs genom de sociala relationer som vi skapar på en arbetsplats, detta leder även till en personlig utveckling och det är genom ett aktivt arbetsliv som vi får vår sociala roll. Molin (2008) menar däremot att en människas aktivitet inte är intressant i sig, utan det är den behållning man har av aktiviteten som är viktig och att behållningen är situationsbunden.

På den tidigare myndigheten Handikappombudsmannens (HO, 2008) Internetsida sammanfattas hur arbetsmarknaden ser ut för funktionshindrade i Sverige. Enligt HO rör det sig om cirka 16 % av den totala befolkningen som uppges ha någon form av funktionshinder eller funktionsnedsättning. Av dessa 16 % är det 67 % som deltar i någon form av politiskt åtgärdssystem, detta jämförs då med övriga befolkningen som är aktiva till 78 %. Ytterligare finns redovisat att av dem som har ett funktionshinder är det 6.2 % som är arbetslösa och för dem som i kombination till funktionshindret även

har en nedsatt arbetsförmåga ligger andelen på 8.7 %. Andelen arbetslösa människor utan funktionshinder ligger på 4.3 % (HO, 2008). Sjöberg (2002) hävdar att den ställning som en individ har på arbetsmarknaden beror på olika faktorer där utbildningen kan ses som en av de viktigaste redskapen, oavsett funktionshinder eller ej. Hon menar att hand i hand med en kort utbildning går stor arbetslöshet, oavsett om man har ett funktionshinder eller inte. Larsson (2001) menar att under andra hälften av 1900-talet har det synts en markant ökning av arbetslösheten. Den kraftiga ökningen påverkar i synnerhet de mer utsatta och svaga människorna på arbetsmarknaden och enligt Larsson kanske framförallt funktionshindrade. I Brysén och Hydén (2000) hävdar även Tideman att i konkurrensen med andra blir människor med ett funktionshinder betraktade som mindre effektiva och olönsamma. Abrahamsson (2002) menar att kombinationen av en ökad arbetstakt, högre kompetenskrav och mindre ekonomiska resurser inom både privat och statlig verksamhet leder till att funktionshindrade får det avsevärt svårt att komma in på arbetsmarknaden. Hand i hand med en hårdnad arbetsmarknad har även andra samhällsförändringar skett vilket försvårar omständigheterna avsevärt för dessa individer. Dessa förändringar har uttryckt sig i form av att gränserna mellan arbete, fritid och vardag har blivit otydliga och bland annat i form av att IT-tekniken har bidragit till en ökad stress. För människor som har ett funktionshinder blir dessa förändringar och ökade krav dubbelt så höga. Abrahamsson menar att enda sättet för att dessa individer ska kunna få likvärdiga chanser inom arbetsmarknaden, är att överkompensera dem gällande utbildning, anpassning och utveckling inom arbetssituationen.

Rönning och Schmidt (uå) refererar i sin utvärdering av projektet *Språnget till Molin*³ och menar att de individer som valt att gå på särskola inte upplever sig själva utifrån den bild som redan existerar av särskoleelever. Han menar att de redan har en stark vilja att ingå i vanliga sociala sammanhang och att de har en önskan om att inte kategoriseras till gruppen intellektuellt funktionshindrade. Molin menar att de i stor utsträckning inte kan tänka sig att gå från skola till en anpassad daglig verksamhet.

Socialt erkännande

Dags (2006) forskning berör olika barriärer som unga människor med rörelsehinder möter i deras försök till att få ett arbete. Hans studie syftar även till att undersöka hur den sociala och ekonomiska situationen påverkas av rörelsehindret men även till att

---

³ Molin, M. (2004). *Att vara i särklass – om delaktighet och utanförskap i gymnasiesärskolan*.

Doktorsavhandling vid Institutionen för beteendevetenskap/Instituttet för handikappvetenskap Linköpings universitet.

undersöka om/hur ett arbete påverkar deras sociala relationer. Studien genomfördes i två etapper, först en intervjuundersökning där 12 rörelsehindrade personer mellan 20 – 35 år intervjuades angående deras livssituation. Intervjuerna hölls i samarbete med dåvarande Arbetsmarknadsinstitutet. Den andra delen bestod av enkätundersökning där intervjusvaren låg som grund. Det som nu söktes efter var eventuella barriärer som kunde uppstå i samband med arbetssökandet. I enkäterna söktes det även efter hur de ungas ekonomiska och sociala situation påverkas av rörelsehindret.

Det finns enligt Dag (2006) grupper som betraktas som socialt exkluderade. Det är de grupper/individer som saknar en naturlig koppling till arbetsmarknad, utbildning, transportmöjligheter, sociala aktiviteter samt sociala relationer och ekonomi. För att räknas som socialt exkluderade anser Dag att individen/gruppen har en hel avsaknad i minst två av dessa områden. Men det bör även påpekas att det krävs en process för att förbättra läget och en socialt exkluderad person kan med tiden bli socialt inkluderad.

Dag (2006) menar att ett arbete inte bara leder till ett inkluderande inom arbetsmarknaden utan att ett arbete även kan leda till ett socialt erkännande i form av arbetskamrater och etablerandet av nya sociala kontakter. Men för att kunna skapa dessa nya kontakter krävs det, enligt Dag, ett ömsesidigt val. Han skriver att människan väljer vilka som de vill umgås med och oftast väljs de som påminner om dem själva. Detta kan leda till en social exkludering där funktionshindrade inte känner någon tillhörighet inom gruppen.

Integrering och segregering

Enligt Nirje (2003) uppstår segregation och utanförskap när ett ömsesidigt erkännande av den andres integritet och av gemensamma grundläggande värderingar och rättigheter saknas. Nirje menar att det är minst lika viktigt för en person med utvecklingsstörning och/eller funktionshinder att vara integrerad med respekt och integritet. Han nämner att denna integration kan belysas ur olika perspektiv: Fysisk integration, funktionell integration, familjeintegration, gruppintegration, social integration, samhälllig integration, organisatorisk integration samt internationell integration. Det som alla dessa har gemensamt är att sociala handikapp oftast skapas av andra samt att integrationen måste ske utifrån individens egen förmåga och för att integrationen ska kunna bli framgångsrik krävs det även respekt och förståelse från övriga samhället.

Personer med funktionsnedsättning är som grupp heterogen. Behoven varierar kraftigt och därmed måste insatserna variera. Idag är arbetsmarknadsprogrammen allt för trubbiga. De är utformade efter en begränsad del av behovsgruppen och allt för likartade. Arbetet med att möta behoven och skapa insatser med större variation är av yttersta vikt och det är

den största utmaningen för arbetsmarknadspolitiken för att skapa en inkluderande arbetsmarknad. (Handikappförbunden, 2009)

Abrahamsson (2002) hävdar även att det ligger ett stort problem i definitionen funktionshindrad. Ordet i sig har en negativ innebörd och förknippas med synbara handikapp och nedsatt arbetsförmåga. Han påstår samtidigt att det ligger en risk i att samhället överkategoriserar och har schablonföreställningar av vad ett funktionshinder innebär. För att frångå detta synsätt är det viktigt att fokusera på den enskildes kompetensprofil och utvecklingsmöjligheter istället för att bara uppmärksamma eventuella svårigheter och begränsningar. Ytterligare ett led i integreringsfrågan blir då att ställa krav på anpassning och utveckling av arbetsplatsen för att möta upp individen. Abrahamsson föreslår ett mentorsystem som ett alternativ för att stärka individens yrkesroll.

Vad som enligt Larsson (2006) bidrar till en ökad integrering på arbetsplatsen är hur arbetsledningen, arbetstagarna och de funktionshindrade personerna agerar och förhåller sig till varandra. Larsson skriver att funktionshindrade personer känner sig mer inkluderade på mindre arbetsplatser. Detta på grund av att mindre arbetsplatser tenderar att vara mindre hierarkisk och ger därmed utrymme för skapandet av kontakter och informella relationer, vilket leder till en ökad inkludering på arbetsplatsen. Trots detta menar Larsson att funktionshindrade är i mindre utsträckning inkluderade i arbetsplatskulturen i jämförelse med övriga anställda.

Dag (2006) menar att efter andra världskrigets slut kunde välfärdssystemet införas och byggas upp. Syftet med systemet var att alla medborgare skulle kunna uppnå en rimlig levnadsnivå. Författaren kritiserar systemet och menar att den är allt för bunden till den rådande konjunkturen och att vid lågkonjunktur äger nedskärningar rum i socialförsäkringssystemet och att flera grupper då riskerar att hamna utanför välfärdssystemet. Trots att det införs medel, som lönebidrag, för att minska sårbarheten i lågkonjunkturer menar många funktionshindrade att bidragen enbart förvärrar. Dag menar att de funktionshindrade anser att bidragen gör att det blir svårare för dem att ta sig in på arbetsmarknaden och bli integrerade. Ett annat problem är att lönen som de får från arbete måste vara mycket högre än bidragen annars menar de handikappade att det inte lönar sig att arbeta. Han hävdar att det finns en risk för passivitet inom denna grupp, samtidigt som han påpekar att bidragen inte är så höga så att det inte skulle löna sig att arbeta.

Handikappsombudsmannen (2008) menar att en arbetsplats som anställer människor av olika kategorier leder till en mångfald som berikar företagets utveckling. En arbetsplats

bör enligt organisationen spegla samhället och samhället bör därför förse arbetsgivare med kunskap om funktionshindrades olika behov, tillgänglig ekonomisk stöttning och rådande arbetsmarknadspolitiska åtgärderna.

Abrahamsson (2002) menar även att inför framtiden är det olikhetsperspektivet som kommer att ge styrka åt organisationer och arbetsledning. Han hävdar att individer med funktionshinder kräver icke-traditionella åtgärder för att stärka sin position inom arbetsmarknaden. Genom detta finns det möjligheter att utveckla nätverksidén, se annorlunda på förändringsprocesser samt ett utvecklande av konfliktlösning. Abrahamsson menar att enligt undersökningar om attityder på arbetsmarknaden, utförda av Institutet för arbetsmarknadspolitisk (uå) utvärdering, visar resultatet på att det är omkring var tionde arbetsgivare som var villig att anställa en arbetshandikappad person. De främsta anledningarna till detta var enligt undersökningen, dålig kunskap och låg förväntan på arbetsförmåga. I studien framkom att arbetsgivare som valt att anställa en arbetshandikappad sade sig ha underskattat arbetsförmågan hos den anställde.

Individuell förutsättning

Enheten för Arbete och försörjning (Handikappförbunden, 2009) arbetar för att människor med funktionsnedsättningar ska ses som en tillgång på arbetsmarknaden och att arbetslivet måste bli tillgängligt för alla. De menar även att ett arbete som bidrar till en egen försörjning är en mänsklig rättighet och att tillgången till arbetsmarknaden måste ske på samma villkor som för andra medborgare. Förutsättningen för detta är att det särskilda stödet som ibland krävs måste kunna erbjudas för att en anställda ska kunna utföra sina arbetsuppgifter på samma villkor som andra. Tideman (2000) hävdar att det är av en stor psykologisk betydelse att den anställde känner att den kan svara upp till de förväntningar som finns och att arbetsuppgiften ligger i fas med förmågan. I takt med den ökade teknologin, automatiseringen och specialiseringen inom arbetsmarknaden har funktionshindrades möjligheter att bidra med likvärdig kompetens som övriga försvårats. Handikappförbunden (2009) arbetar utifrån att funktionshindrade ska ha lika rättighet till vidareutbildning för att motsvara samhällets krav på utveckling och där utvecklingsmöjligheter inom teknologi, arbetsmetoder och arbetsorganisation ska vara lika för alla anställda.

Rönning och Schmidt (uå) redovisar i sin rapport olika former av stöd som arbetsgivare och den funktionshindrade kan söka för att underlätta och anpassa arbetet. Detta kan ske i form av både ekonomiska resurser och praktiska hjälpmedel men genom deras granskningar av tidigare rapporter har det framkommit att trots olika politiska beslut om tillgång på ett varierat utbud av stöd för arbetsgivare och anställd, saknas det kunskap

om hur eller vart man vänder sig för att söka dessa bistånd.

I den rapport som Molin (2008) gjort angående Arbetsintegrerat Lärande (AIL), framkommer det genom intervjuer med formella stödpersoner i processen, att de ungdomar med intellektuellt funktionshinder som skriver in sig på arbetsförmedlingen kommer från en mindre stimulerande miljö än vad som väntas. Enligt Molins informanter blir då steget från exempelvis särskolan till arbetsmarknaden för stort. Informatörerna menar att gymnasiesärskolans elever försummas när de lämnar skolan och daglig verksamhet blir den traditionella vägen när det gäller sysselsättning och arbete. En del av dessa informanter, framförallt från Arbetsförmedlingen, påtalar vikten av att särskolan tar ett större ansvar i dessa frågor och att kravnivåerna som gäller för kommande yrkesliv borde uppmärksammas i större utsträckning. Samtliga tjänstemän som Molin intervjuat påvisar att chanserna med att nå, få och behålla ett arbete minskar i takt med ökade arbetsmarknadskraven. Han menar att arbetsuppgifterna blivit mer komplicerade och abstrakta och att kraven ökar gällande effektivitet och produktion. Informatörerna motiverar sina tankar med att arbetslivet idag är så avgränsat att det inte får förekomma någon form av bortfall i produktionen. Människor med ett intellektuellt funktionshinder upplevs vara frånvarande från arbetet i större utsträckning beroende på att de kontinuerligt får sin arbetsförmåga utredd och bedömd och måste närvara vid diverse möten. En attityd lär finnas bland Molins informatörer som visar på att arbetstagarna inte ska utsättas för några överkrav inom den vanliga arbetsmarknaden och intellektuellt funktionshindrade som eventuellt skulle klara av arbetet ändå anses ha tillräckligt med utmaningar inom daglig verksamhet.

Misa

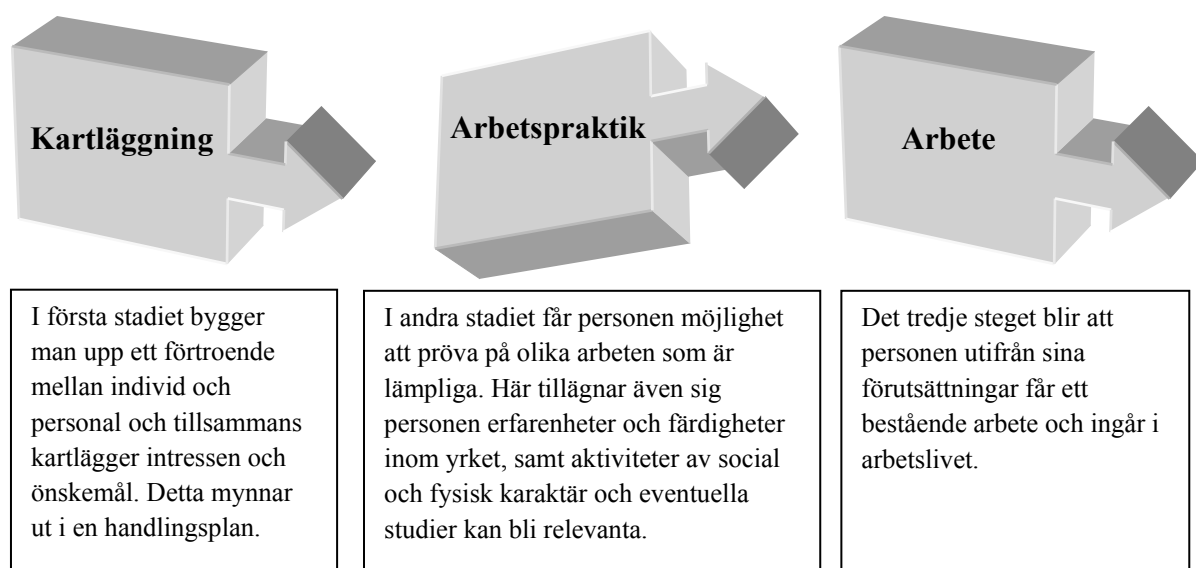
Misa⁴ är en svensk verksamhet som erbjuder arbetsinriktad verksamhet för människor med arbetshinder. Verksamheten syftar till att ta tillvara individens egna idéer, intressen och resurser och därigenom med rätt stöd kunna införliva rätten till att delta i samhället och i arbetslivet. *ISA-metoden*, (Individuellt Stöd i Arbete), är en utveckling av metoden *Supported Employment* som utvecklades i USA under 1970-talet och bygger på att skapa förutsättningar för att en individ i behov av stöd ska kunna genomföra arbetsuppgifter så självständigt som möjligt. Detta stöd kan bestå av ett utvecklande av systematiska instruktioner som förenklar arbetsuppgifterna och personlig stöttning. *ISA-metoden* grundar sig på en trestegsmodell som utarbetas utifrån det individuella behovet. Metoden innefattar även kompletterande möjligheter att ordna utbildningar utifrån eventuella behov som kan uppstå i verksamheten. Misa ser att antalet personer

---

⁴ Misa; Metodutveckling, Individuellt stöd, Samhällsdeltagande och Arbetsdeltagande.

som genom matchning tillförskrivs en anställning ökar varje år och tjänsten beställs i första hand av kommuner och försäkringskassor. Genom beslut som fattas av LSS kommer uppdragen via kommunen och uppdragen via försäkringskassorna kommer via beslut om arbetspraktik eller arbetsinriktad kartläggning. Tanken bakom hela Misaverksamheten bygger på att det finns en stark tro på att personer med funktionshinder mycket väl kan delta i arbetslivet, vilket innebär ett deltagande i det ”normala livet”. Både sociala aspekter och arbetsinsatsen är viktiga för att kunna delta i arbetslivet (Misa, uå).

Figuren nedan (fig 1) förklarar de olika stadierna individen följer enligt *ISA-modellen*.

Figur 1. Förtydligande av *ISA-modellen* enligt studiens författare.

Nätverk och stödinsatser

Larssons (2001) forskning syftar till att undersöka den service och det stöd som finns att tillgå för familjer med funktionshindrade barn. Hans syfte är vidare att undersöka hur organisationen kring servicen kan beskrivas och förstås. För att kunna svara på detta har intervjuer och observationer ägt rum. Det är familjer som intervjuats och observerats. Larsson skriver att det har skett ett flertal amerikanska studier inom nätverkssamarbete, som då fått titeln *Supported employment*. Han beskriver bland annat hur studier genomförts som fokuserat på hur olika aktörer främjar forskningen och hur aktörerna även finns som ett naturligt informellt stöd för funktionshindrade personer på deras

arbetsplatser. Studierna visar även på vilka de främsta hindren är. Resultaten som framkom av studierna är att det egna privata nätverket som familjerna till funktionshindrade har är extremt viktigt när det kommer till att hitta arbetsplatser. Men för att utvidga dessa nätverk har skolor och organisationer organiserat öppet hus. Vid dessa möten har familjerna uppmuntrats till att vara delaktiga i planeringsmöten. Problemet ligger oftast hos de familjer som är fattiga, äldre, har egna funktionshinder eller är psykiskt trötta, de som helt enkelt saknar förmågan att själva delta och hjälpa till under processens gång. För att underlätta för dessa familjer skickar skolorna ut informationsbrev som håller familjerna underrättade. Inom studierna finns enligt Larsson en klar tendens till att det finns flera strategier som vänder sig till hur ungdomarna, familjerna och skolorna ska underlätta arbetssökandet men väldigt få som riktar sig till att företagen ska anställa funktionshindrade.

Molin (2008) har genomfört en studie om övergången mellan skolvärlden och arbetslivet och menar att ett fungerande formellt och informellt nätverk har varit en viktig faktor i utslussningen. Dag (2006) skiljer på informella och formella sociala relationer och stöd. Stöd av formell karaktär sker med myndigheter, som försäkringskassan och arbetsförmedlingen. Medan informella relationer och stöd består av släkt och vänner. I Molins undersökning (2008) framkommer att den sociala bakgrunden hos funktionshindrade är av betydande roll i samband med utslussningen av skola till arbetsliv. Både formellt och informellt nätverk är av betydande vikt för individen, men studien framhäver framförallt ett väl fungerande föräldrasamarbete som en av de avgörande orsakerna till en lyckad övergång. Molin menar att både det informella och det formella stödet fungerar tillsammans som den ultimata förutsättningen. Denna komplexa process kräver därmed ett professionellt yrkeskunnande och nätverket med LSS, SYV, arbetsmarknad med flera, måste fungera för att göra övergången så smidig och okomplicerad som möjligt. Återigen menar respondenterna i Molins studie att detta nätverk till stor del finns och fungerar på grund av engagerade föräldrar. Gällande introduktionen på arbetsmarknaden framkommer det att det är inom det informella nätverket som de avgörande kontakterna tas, i form av personliga kontakter. Molin menar att det inte går att avgöra vilket nätverk som har mest inflytande utan menar att båda nätverken måste fungera för att göra en komplex fråga hanterbar.

Svanström (1992) menar att det råder brister gällande samarbetet mellan olika instanser som kan/ska arbeta för att underlätta handikappade att verka i samhället. Bristen på samverkan gör att den enskilda individen kommer i kläm. Anledningen menar Svanström beror på bristen på pengar, resurser men framförallt på bristande samarbetsförmåga. Myndigheterna ska bistå med att service till den handikappade, men

på grund av bristande samarbetsvilja uteblir servicen helt. Författaren menar att liknande senarie återfinns i inställningen till hemlösa, uteliggare och fångar.

Larsson (2001) använder sig av benämningen team, istället för nätverk. Han menar att teamets uppgift både är att erbjuda individen och familjen service men även garantera en samordning av olika typer av service.

Since the 1960's it has been recommended that services for children with disabilities should be provided by multidisciplinary teams, with implication that health professionals should work closely with others from education and social services (Larsson, 2001, s 25).

Den multipla hjälpen menar Larsson är mer betonad i svensk litteratur, än i amerikansk och engelsk. I den svenska modellen anses hjälpen bland annat bestå av medicinsk, pedagogisk, psykologisk och social expertis. För att teamet ska fungera krävs det att aktörerna accepterar varandra, de måste på ett effektivt sätt kunna kommunicera men även klimatet, ledarskapet och beslut har en avgörande roll. När det gäller kommunikationen är det viktigt att kunna diskutera mål, rekommendationer och resultat.

Sammanfattning och reflektion

Den forskning som redovisats framhäver framförallt ett perspektiv på en individ med funktionshinder som redan är ute i arbetsmarknaden och inte på själva utslussningen från skolan. Det är forskning som syftar på individuellt stöd för arbetsgivare och individ samt sociala aspekter rörande förutsättningar för att fungera i arbetsmarknaden. Diskussioner kring brist på samverkan mellan instanser förekommer i liten utsträckning. Vad gäller aktörernas del förs det studier kring hur de kan underlätta för och involvera en familj till en individ med behov av särskilt stöd. Forskning kring hur aktörerna kan underlätta arbetssökande och utslussning för enskild individ saknas, vilket stärker relevansen för denna studie.

Metod

Kapitlet kommer att ta upp de olika delar som rör metod och genomförande av studien. Enligt Rienecker och Jörgensen (2008) är metod och systematik grunden i vetenskap. De menar att inom varje ämne finns olika metoder/redskap som kan användas i studiens olika faser. Författarna anser att metodavsnittet bör innehålla motiveringar för de olika metodvalen, det är denna struktur som kommer att användas.

Metodval

Enligt Bell (2000) går det först efter syftets utformning, frågeställning och problemformulering att fastställa vilken metod som är lämplig att användas. Utifrån syftets utformning valdes en studie av kvalitativ form. Vi konstaterade att denna form skulle svara bäst på mot vårt syftet.

Den kvalitativa metoden valdes då en kvalitativ studie enligt Patel och Davidsson (2003) syftar till att skaffa en djupare förståelse än vad som kan ges vid en kvantitativ studie. Studiens syfte är att undersöka, ur aktörernas perspektiv, nätverkets resurser samt hur utslussningen av gymnasiesärskolans elever kan bidra till en ökad integration med arbetsmarknaden, men även att visa på olika utvecklingsområden. För att kunna göra detta är en kvalitativ studie mer lämplig då den når djupare och är mer förklarande än en kvantitativ. Starrin och Svensson (1994) menar att kvalitativa studier når en annan dimension och kunskap om kontexten av människors världar kan därmed tydliggöras. Starrin och Svensson skriver att kvantitativa studier frambringar hård data, det vill säga att det inte finns något/litet utrymme för respondenten att förklara/förtydliga sina svar. Patel och Davidsson menar att i människans vardag återkommer flera händelser där utfrågningar av kvantitativ art förekommer, exempelvis läkarbesök, arbetsintervjuer. I och med att detta är så förekommande blir det lätt att en studie av vår art inte alltid tas på allvar. Därmed ansåg vi att en kvalitativ metod skulle bli ett bättre val då vi ville gestalta aktörernas synsätt. Patel och Davidsson skriver att det inte finns några fasta regler att följa vid en kvalitativ studie, då olika studier använder sig av olika metoder. Allmänna data som används vid kvalitativa studier är intervjuer, enkäter, anteckningar, observationer samt video/ljudinspelningar.

Stukát (2008) skriver att genom intervjuer kan nytt och spännande stoff komma fram och intervjuerna ger respondenten ett större utrymme. Men problemet med allt för vida intervjuer är att de blir svåranalyserade och dessutom svåra att jämföra med andra intervjuer. Till denna studie valde vi därför att genomföra ostrukturerade intervjuer, vilket enligt Stukát (2008) innebär att det är situationen som bestämmer vilken ordning frågorna ska ställas och anpassas efter respondenten.

Kvalitativa intervjuer

Stukát (2008) skriver att forskningsintervjuer har större och andra krav gentemot ”vanliga” intervjuer som kan förekomma inom medievärlden. Inom forskningsintervjuer måste forskaren motivera frågornas relevans men även hur tolkningar av svaren skett. Hur frågorna är utformade är en avgörande del, författaren menar att öppna frågor ger respondenten en större möjlighet att kunna förklara och ge exempel. Men det bör poängteras att detta kan resultera i att det blir svårare att jämföra respondenternas svar, gentemot intervjuer med mer stängda frågor. Patel och Davidsson (2003) skriver att kvalitativa intervjuer kan lyfta fram det allmänna och det speciella i respondenternas värld och att detta sedan kan vara användbart för att beskriva respondenternas tillvaro på ett mer utförligt sätt.

Till denna studie hade intervjufrågorna strukturerats utifrån syftet. Vi valde att dela upp syftet i två delar och arbeta fram frågor utifrån varje del. Frågorna arbetades fram utifrån brainstorming. Vi började med att analysera syfte för att komma fram till vilka gemensamma områden som fanns (se bilaga 1). Vi hade sen tidigare bestämt att inte använda syftet som en egen fråga då vi ämnade få svar utifrån olika nivåer. Vi bestämde därför vilka frågor vi ville ställa, men frågornas turordning anpassades efter varje person. Nackdelen med dessa intervjuer är att de är tidskrävande samt att svaren blir svåra att jämföra.

Bell (2000) menar dock att tidsaspekten är oerhört viktig att tänka på. Under en intervju kan mycket hända och gå fel, forskare och/eller respondent kan komma efter utsatt tid, intervjun kan bli avbruten med mera.

Urval

Sammanlagt intervjuades fem representanter från olika instanser. Till viss del samarbetar några av dessa aktörer redan under utslussningen av eleverna, andra aktörer

är helt oberoende av varandra. Då Försäkringskassan och Arbetsförmedlingen arbetar gentemot flera kommuner har SYV- representanter från olika kommuner med samma kontakt att göra, detta innebär inte att SYV- representanter över kommungränserna behöver ha ett samarbete. Detta gäller samma för LSS-representanter som varje kommun själva ansvarar för. De berörda instanserna valdes utifrån följande kriterier, alternativen är inte rangordnade:

– Två SYV- representanter kontaktades med bakgrund mot deras *egna önskemål* att få studien genomförd.

Studie- och yrkesvägledare (a) är en man verksam i kommun 1. Han har en lång erfarenhet av arbete inom gymnasiesärskolan.

Studie- och yrkesvägledare (b) är verksam inom kommun 2. Han ansvarar även för andra omkringliggande kommuners arbete gällande studie- och yrkesvägledning inom gymnasiesärskolan.

– LSS-representanten kontaktades utifrån lämplighet och tillgänglighet. Vi ringde till biståndsenheten och frågade efter en tillgänglig handläggare som hade erfarenhet som låg inom vårt syfte. Kvinna är verksam inom kommun 3. Hon har en lång erfarenhet av arbete med människor i behov av särskilt stöd.

– Försäkringskassans representant kontaktades efter råd från SYV-representant b. Han är verksam i kommun 2. Han är ensam verksam att handlägga frågor gällande bedömning av ekonomiskt bistånd till elever från gymnasiesärskolan.

Arbetsförmedlingen kontaktades genom flera olika led. Vi fick råd, från SYV (a), om en kontakt som det visade sig hade överlämnat tjänsten till vår representant. Han är verksam inom kommun 3. Han arbetar som SIUS-konsulent och arbetar tillsammans med ytterligare en man. Hans främsta uppgift är att hjälpa personer att finna, få och behålla ett arbete.

– Praktiskt urval. Valet av respondenter skedde genom geografisk praktikalitet. Kommunerna är grannkommuner, detta underlättade för oss att genomföra intervjuerna under en bestämd tidsperiod.

Genomförande

Denna studie utgår från aktörer från olika instanser som har en betydande roll för utslussningen av gymnasieelever till arbetslivet. Datainsamlingen avgjordes framförallt på våra respondenters önskemål. De har själva fått välja lämplig tid och plats för intervjuerna. Miljön för samtliga intervjuer har ägt rum enligt Stukáts (2008) riktlinjer som tydliggör vikten av en bekväm omgivning för både respondent och intervjuare. Vissa har valt att sitta i arbetsrum och andra i mindre grupprum och vi som intervjuare har anpassat oss därefter. Då intervjun med SYV (a) genomfördes i ett gemensamt lärarrum förekom det att andra lärare nyttjade rummet. Intervjun med LSS representanten blev under halva tiden avbruten och vi var tvungna att byta rum. Samtliga intervjuer spelades in med hjälp av en mobiltelefon.

Pilotstudie av intervju

För att kunna testa intervjuteknik, inspelningsinstrument och frågornas utformning anser Patel och Davidsson (2003) att det kan vara till en fördel att genomföra en pilotstudie. En pilotstudie ska motsvara den påtänkta undersökningsgruppen men i en mindre version. Respondenten till pilotstudien valdes efter samma kriterier som de övriga respondenterna.

Cirka en vecka innan pilotstudien skulle äga rum intervjuade vi varandra och under intervjun användes ett tydligt och gestikulerande kroppsspråk. Detta på grund av att det förekommer att respondenter lägger handen för munnen när de talar, lutar sig bakåt när de tänker, vi ville helt enkelt testa om mobiltelefonen som användes klarade av denna typ av kroppsspråk.

Pilotstudien gjordes med SYV (a) och syftet var att kunna minimera eventuella misstag inför kommande intervjuer. Det fanns en osäkerhet om våra frågor skulle uppfattas av respondenterna som vi hade tänkt. Syftet var även att själva kunna öva på intervjuteknik, samt kunna meddela övriga respondenter om hur lång tid en intervju skulle komma att ta. Denna studie tog cirka 70 minuter och vi ansåg att detta var allt för lång tid. Då vi ämnade att få ett resultat som vi upplevde hanterbart att bearbeta och analysera, valde vi att minska tiden till max 45 minuter. För att åstadkomma detta ökade vi vår medvetenhet kring att vara konkreta och ställa mer riktade följdfrågor för att bättre kunna svara upp mot vårt syfte.

Utifrån Patel och Davidssons (2003) rekommendationer ska en pilotstudie ska vara så lik huvudstudien som möjligt. Detta var vi medvetna om och tog därför god tid på oss

att utforma och planera för denna intervju. Respondenten informerades om att detta var en pilotstudie, men att den ändå i stor utsträckning skulle bidra till resultatet. Dessutom anser vi att det är svårt att sudda ut information som tillgetts och att pilotstudien därmed alltid kommer att vara en del av studien, medvetet eller ej.

Utifrån pilotstudien kunde det konstateras att intervjun i mycket lite utsträckning behövdes korregeras och beslutade oss därmed för att använda oss av pilotstudien som en del av det empiriska materialet, då innehållet var till stor användning för studien.

Genomförande av intervjuer

Utifrån våra önskemål av respondenter kontaktades fyra olika instanser, LSS, två stycken Studie- och yrkesvägledare, Arbetsförmedlingen samt Försäkringskassan. Även om vi haft en tidigare kontakt med SYV (b) kontaktades denne på samma sätt som övriga respondenter då det i detta fall handlade om en formell intervju. Kontakten skedde via telefon där vi presenterade oss och studiens syfte. Respondenterna blev tillfrågade om de var intresserade att medverka i en intervju av kvalitativ inriktning. Vi gav förslag på en vecka och respondenterna fick utifrån detta ge förslag på dag och tid. Alla respondenter bokades in under en period på en månad. Respondenterna uppgav även var vi skulle mötas.

Inför varje enskild intervju presenterades studiens syfte återigen, men även intervjuens inriktning och avsikt. Det förklarades även att respondenten var helt anonym för läsaren samt att inga namn skulle komma att återges. Respondenten fick även ge muntligt samtycke till att intervjun spelades in. Vid intervjuerna medverkade vi båda. En av oss hade huvudansvaret för att ställa frågorna medan den andra skulle koncentrera sig på kroppsspråk och förde anteckningar för att underlätta analysen.

Arbetsförmedlingen Intervjun ägde rum i ett av Arbetsförmedlingens kontor. Vi satt ostörda då verksamheten ej hade hunnit öppna för allmänheten. Vi hade heller ingen tidsbegränsning. Intervjun varade 42 minuter.

Försäkringskassan Denna intervju utfördes på ett kontor som Försäkringskassan har för anställda, ej öppet för allmänheten. Vi satt helt ostörda och inga tidsbegränsningar fanns. Intervjun varade i 34 minuter.

LSS Intervjun började i respondentens kontor, men efter 16 minuter blev vi avbrutna och ombudda att byta rum. Intervjun fortsatte i ett större enskilt konferensrum. Den sammanlagda tiden för intervjun blev 47 minuter.

SYV (b) Denna intervju varade i 20 minuter och utfördes helt ostört i respondentens arbetsrum. På grund av sjukdom fick denna intervju bokas om en gång.

Samtliga respondenter svarade på samtliga frågor och intervjuerna gick enligt förväntan, det vill säga att alla frågor besvarades.

Bearbetning och analys

Bearbetning och analys av data skedde efter att alla intervjuer var genomförda. Stukat (2008) skriver att det inte finns några bestämda metoder för hur ostrukturerade intervjuer ska analyseras, men han påpekar att det gynnar studien att transkribera dem och att läsa transkriberingarna flera gånger, detta för att resultatet ska få en djupare kvalitet. Författaren menar även att det handlar om att se det som inte sägs bokstavligen. Då vi genomfört fem intervjuer ansåg vi oss ha tillräckligt med material att bearbeta. Genom våra anteckningar och inspelningar, valde vi att inte transkribera våra intervjuer. Intervjuerna bearbetades istället av oss författare i form av diskussioner efter varje genomförd intervju och i form av att vi tillsammans flera gånger lyssnade igenom inspelningarna.

Det som söktes i intervjuerna var respondenternas uppfattningar kring rådande resurser och möjligheter som en individ i behov av särskilt stöd har på arbetsmarknaden. Men även hur nätverket kan bidra till att dessa individer kan mer naturligt bli en del av arbetsmarknaden. Slutligen sökte vi, genom våra frågeställningar, även efter eventuella utvecklingsmöjligheter.

Patel och Davidson (2003) menar att ”inom forskningen är det också vanligt att forskare utformar och tillämpar egna varianter och tolkningar av kvalitativ metod” (Patel och Davidson, 2003, s 118). Vårt resultat tog form genom en noga granskning av intervjusvaren, vårt fokus låg på studiens syfte och under analysens gång dök olika tankar upp. De områden som naturligt framkom och som handlade om de resurser som finns inom nätverket, kretsade kring resurser inom det professionella nätverket men även kring resurser som ansågs nödvändiga för den enskilde individen. Dessa tankar nyttjade vi i form av att använda dem som underrubriker i resultatkapitlet. Dessa var: *Samarbete inom nätverket (aktörperspektiv)*, *ekonomiskt stöd i nätverket (aktör och elev perspektiv)*, *kunskap/kompetens inom nätverket (aktörperspektiv)*, *personlig stöttning (elevperspektiv)* samt *utvecklingsområden för integration*.

Forskningsetik

Stukát (2008) skriver att inom varje undersökning återkommer frågor rörande etiska principer. Han påpekar att det måste råda en balans mellan forskarens möjlighet att driva studien och respondenternas individskyddskrav. Vetenskapsrådet (2002) menar att utifrån informationskrav, samtyckeskrav, konfidentialitetskrav samt nyttjandekrav kan individskyddskravet upprätthållas.

Vetenskapsrådets (2002) krav på information innebär i denna studie att vi ska informera deltagarna angående deras frivilliga medverkan. I denna studie informerades alla berörda parter om studiens syfte, detta för att minska missförstånd men även för att öka viljan till att stödja studien. Informationen skedde både i form av mailkontakt, telefonsamtal samt personlig information i samband med intervjuerna. Målet var att alla berörda parter skulle vilja att vi genomförde studien samt att de såg fördelen med studiens syfte.

Samtyckeskravet innebär enligt Vetenskapsrådet (2002) att forskaren ska på något sätt inhämta deltagarnas samtycke. Vetenskapsrådet tillägger att alla studier/rapporter är av unik karaktär och att samtycket kan inhämtas på olika sätt. I denna studie har samtycke inhämtas genom att alla deltagare fått medge sitt samtycke personligen vid tillfrågning. Samtyckeskravet innebär även att alla respondenter deltar på sina villkor. Om någon respondent väljer att avbryta ska detta inte ha några negativa påföljder.

Vetenskapsrådet (2002) menar att konfidentialitetskravet berör frågor rörande hantering av personuppgifter. Personliga uppgifter ska lagras på ett sådant sätt att det inte ska gå att verifiera de deltagande personerna. Det ska vara omöjligt för utomstående att få information om respondenterna. I denna studie har inga personuppgifter av något slag insamlats utöver namn och kontaktuppgifter i samband med intervjuerna. Intervjupersonernas personliga uppgifter var för denna studie inte relevant. I resultatet kommer respondenternas svar att presenteras i form av att de beskrivs som representanter för respektive verksamhet.

Nyttjandekravet innebär utifrån Vetenskapsrådets (2002) krav att den information som insamlas för studiens syfte inte får användas för kommersiellt bruk eller för andra icke-vetenskapliga ändamål. Den information som insamlas av oss använts enbart i samråd med berörda parter.

Validitet och reliabilitet

Enligt Stukát (2008) innefattar reliabilitet kvalitén på metodvalet. För att öka reliabiliteten vad gällande de kvalitativa intervjuerna genomfördes, som tidigare nämnt, en pilotstudie. Vi ansåg att ett kvantitativt mätinstrument skulle ge en låg reliabilitet vad gäller syftet, därmed valdes ett kvalitativt instrument för att på så sätt öka reliabiliteten på studien. Stukát menar att ordet mätning ofta har en naturvetenskaplig klang, men menar dock att ordet är fullt användbart även inom kvalitativa undersökningar som är tolkningsbara.

För att kunna beskriva validiteten anser Stukát (2008) att det måste undersökas om mätinstrumenten som används svarar upp mot syftet. Utifrån svaren från intervjuerna anser vi att svaren påvisade det som efterfrågades i syfte och vi menar därför att en hög validitet uppnåddes. Det ska dock påpekas att det kan ha varit så att de tillfrågade i intervjuerna, inte talade sanning. Respondenternas svar kan ha påverkats både av den egna instansens värderingar samt hur de tror att vi vill att de ska svara. Vi har utgått från att alla har talat sanning. För att i möjlig mån kunna säkra att validiteten på studien var hög utformade vi intervjufrågor efter syftet.

Det resultat som studien visar på kan inte klassas som generaliserbart då det enbart påvisar de specifika aktörernas uppfattning. Därmed blir studiens resultat något svagare. Denna form kan enligt Stukát ges benämningen relaterbarhet, då den syftar till en svagare form av generaliserbarhet (Stukát, 2008). Även om studien inte är generaliserbar menar vi ändå att studiens innehåll och slutsats kan vara ett led i att öppna en diskussion och att därigenom utveckla nya tankegångar. Vi menar att detta kan komma att vara av stor nytta för våra aktörers samverkan i nätverket.

Resultat

Denna studie visar på, ur aktörernas synvinkel, nätverksresurser samt hur nätverket kring utslussningen av gymnasiesärskolans elever kan bidra till en ökad integration med arbetsmarknaden.

Resultatet presenteras med utgångspunkt från aktörernas uppfattningar och i relation till studiens syfte. Resultatredovisningen kommer medvetet att innefatta analyser som behandlar våra tolkningar. Vi vill uppmärksamma att respondenterna själva valt att svara på intervjufrågorna utifrån deras personliga kompetens inom verksamheten. Deras svar representerar inte alltid den egna verksamhetens generella policy.

AF= representant från Arbetsförmedlingen

FK= representant från Försäkringskassan

LSS= representant från biståndsenheten inom SoL

SYV= studie- och yrkesvägledare, dessa markeras vid citat (a) eller (b).

Samarbete i nätverk

SYV, menar att det är viktigt att det finns ett nätverk där olika myndigheter kan stötta varandra i utslussningen av eleverna. De ser AF:s roll som väsentlig och anser att myndigheten är elevernas väg till att få ett riktigt arbete. Denna kontakt bör inträda i skolans värld från gymnasieår tre. Med ett riktigt arbete avses ett arbete utan ekonomiskt bidrag från FK. Informationen mellan alla aktörer inom nätverk anser SYV måste förbättras för ungdomarnas skull. De menar att de måste bli bättre på att lära känna varandras nät- och regelverk för att kunna förbättra ungdomarnas chanser till ett arbete. Nätverkets roll måste även vara att förmedla information mellan aktörerna, denna information når idag inte ut tillräckligt fort. För att kunna arbeta mer integrerat är det enligt SYV viktigt att personerna inom nätverket blir de samma. Det är av stor vikt för involverade aktörer att ha en god kännedom om elevernas behov och förutsättningar för att tillsammans kunna möta upp och slussa ut dessa elever. SYV menar att det även finns ett behov av att arbeta i nätverk mellan olika kommuner då ungdomarna inte alltid

går i skolan i sin hemkommun men ska ha möjligheten att arbeta där. Även relationen till arbetsgivare måste ingå i nätverket för att kunna förbereda och öka chanserna till ett arbete efter avslutad skolgång.

AF anser att nätverket gentemot arbetsgivaren är viktigast. Flerpartssamtal är något som AF använder sig av vid behov. Samtalet är nödvändigt på grund av att det ibland åligger svårigheter för föräldrar att själva förstå och kunna agera utifrån ungdomarnas förutsättningar. Men AF menar att i och med att det är myndiga personer som det handlar om är det upp till eleven vilka som de vill ska ingå i flerpartsamtalet. Vanligtvis är det representanter från AF och FK samt eventuellt målsman som tillsammans med eleven medverkar vid dessa samtal.

FK ser ett behov av ett arbete i nätverksform, då framförallt med AF. De menar att AF är den instans som har störst kunskap om arbetsmarknaden och störst befogenhet att agera till förmån till eleven.

LSS menar att de inom sin kommun har ett befintligt nätverk som fungerar bra men att det kan och måste utvecklas. Nätverket, som består av FK, AF, LSS handläggare, SYV och skolsköterska, träffas några gånger per år. Vid mötena samtalar de kring de elever som ska slussas ut i kommande arbetsliv. Att träffas i nätverk är viktigt och nödvändigt för att kunna uppdatera varandra om nuvarande situation vad gäller kunskap, lagstiftning och uppdateringar. LSS menar att de;

... måste vara steget före för att hjälpa individerna

Som det ser ut nu försöker de komma ut i skolorna tidigt för att informera eleverna om vad deras instans kan göra för dem. Vidare anser LSS att nätverk liknande deras eget borde finnas i alla kommuner, representanten har ingen vetskap om hur andra kommuner arbetar.

Analys: Vår tolkning är att det finns klara skillnader mellan de olika aktörernas sätt att se på behovet av nätverkssamarbete. Detta baserar vi på resultatet som påvisar att SYV och LSS står i direktkontakt med eleverna under längre tid. De båda hävdar att ett nödvändigt behov av ett kontinuerligt och integrerat nätverk med andra instanser behövs. Detta kan jämföras med AF som tar kontakt vid behov, det vill säga när problem uppstår. FK och AF tycks ha ett speciellt samarbete, styrda av respektive myndighets regelverk som berör ekonomiska aspekter i högre grad än LSS och SYV. De ekonomiska aspekterna rör bland annat aktivitetsersättningen och eventuellt lönebidrag.

I den kommun som LSS-representanten verkar inom finns ett befintligt nätverk och vi upplever att det inte uttalas något om behovet av ett nätverk över kommungränserna. Detta nätverk upplever SYV-representanterna som nödvändigt på grund av att elever inom en och samma skola kan ha olika hemkommuner samt att ett sådant nätverk skulle underlätta för eleven vid eventuell flytt.

Ekonomiskt stöd i nätverket

Nätverksmötenas utformning och rutin beror enligt SYV bland annat på hur stort antalet elever är från år till år. Ett större antal elever ökar behovet av ett fungerande nätverk. Men SYV anser att det saknas tjänster inom olika instanser och att detta är ett resultat av bristen på pengar. SYV anser även att lönebidragen från FK är avgörande för en elevs chanser till arbete. Lönebidrag i kombination med aktivitetsersättning menar SYV är missvisande då eleverna blir beroende av bidrag. Eleverna får inte samma förutsättningar som övriga arbetssökande och detta i sin tur kan försvåra chanserna till ett ”riktigt” arbete. Ytterligare ekonomiska aspekter som försvårar en human utslussning är, enligt SYV, de bristande statliga bidragen som ges för lönebidrag. De hävdar att bidragen kan med kort varsel dras in och att individen som haft ett arbete med denna förutsättning kan därmed hamna utanför arbetslivet.

Den ekonomiska villkoren är enligt AF av stor betydelse för ungdomarnas möjligheter till en anställning. De menar att anställningar sker i stort sett enbart i samband med lönebidrag. Lönebidragen är i sin tur kopplade till AF:s budget. AF påpekar att de har möjligheten att anpassa vidareutbildningar som kan leda till praktik/arbete inom kommande bristyrken. LSS påpekar att;

... det är marknaden som bestämmer och det är väldigt konjunktursbundet, det måste sägas om man då ser bakåt i tiden.

FK menar att deras roll enbart består av en utredning av det ekonomiska beståndsbehovet. De erbjuder aktivitetsersättning, vid bland annat förlängd skolgång. Bidraget är ej en självklarhet utan beror på individens förmåga att kunna arbeta. FK menar likt AF att bidragen är en stor aspekt när det kommer till att anställa dessa elever, det är få som får en anställning utan lönebidrag.

Även LSS-representanten anser att chanserna till ett stimulerade och långvarigt arbete för individer med särskilda behov, är starkt konjunktursbundet. AF nämner att de kan

starta utbildningar och inom LSS förs diskussioner med olika utbildningsinstanser om anpassade utbildningar som kan leda till arbeten för dessa individer. LSS tror inte att bidrag är en lika stor drivkraft som en riktig lön.

Analys: Vi konstaterar att bidragsbristen tycks ge upphov till konflikt mellan behov, förutsättning och människosyn samt rätten till jämlikhet. Då alla aktörer anser detta som avgörande för hur väl en individ med speciella behov, ska kunna komma in på den verkliga arbetsmarknaden blir denna fråga enligt oss utmärkande. Vår sammanfattade tolkning blir då att dessa individer inte har samma villkor då de inte har samma möjlighet att påverka den egna situationen utan kräver samhällsstöd i form av till exempel nätverk.

Kunskap/kompetens i nätverket

Kunskapen om individer i behov av särskilt stöd anser SYV är goda och att de ges möjlighet till kompetensutveckling inom deras egen verksamhet, men att kunskapen inom skolan som helhet är bristfällig. SYV- representanten (a) upplever att;

... vi [gymnasiesärskolan] är oftast som en ö i verksamheten. Men vi kämpar och gör små framsteg (att bli mer integrerade i den övriga skolan)...

SYV ser gymnasiesärskolan som en drivande verksamhet där alla verksamma pedagoger har som mål att hela tiden förbättra sig. De känner dock att fler specialpedagoger hade behövts för att kunna möta upp elevernas behov. Kunskapsfrågan är även viktig då det gäller att informera eleverna tidigt och upprepar genom hela skolgången. I förberedande syfte menar SYV att kontakter med bland annat FK, AF, LSS, Vuxenhabilitering ska införlivas i skolgången. Alla berörda parter bör ha samma kunskapsnivå angående dessa elever för att på bästa sätt kunna göra utslussningen så okomplicerad som möjligt.

AF:s representant tror att de som arbetar med dessa individer inom AF har en specialkompetens som saknas bland övriga anställda. Representanten menar att de nyttjar kompetensen inom den egna verksamheten. Vad gällande kunskapsfrågan hos arbetsgivare tror AF att synen varierar, men att attityden har förändrats till en mer positiv sådan. Representanten menar att tidigare fördomar kring handikapp generellt sett har förändrats och utvecklats;

... uppfattning är att det inte bara handlar om rullstolsburna.

Representanten för FK tror att kunskapen generellt är låg gällande olika funktionshinder. Respondenten menar även att det gäller att se människan bakom papperna. Som hjälp på vägen för att nå en högre kunskap inom området nämns det att representanter från FK har varit på studiebesök i en kommun som kommit långt gällande nätverk och utslussning av gymnasiesärskoleelever.

LSS menar att inom den befintliga nätverksgruppen är kunskapen god men respondenten vet inte hur den ser ut inom företag och andra förvaltningar inom kommunen. Representanten ställer sig också frågan om det är befogat att kräva det av dessa, men menar samtidigt att kunskapsfrågan gällande funktionshinder är viktig i sig. Om kunskapen finns underlättar det för både individen och arbetsgivaren. LSS menar att det är viktigt att de är med i utslussning då missförstånd hos arbetsgivare är vanligt:

Det är jätteviktigt att vi är med i utslussningen. Folk vet ju inte. Det hänger ihop med funktionshindret. Ni [arbetsgivaren] måste hjälpa och stötta [eleven] på det här viset. (Författarens förtydligande inom parantes)

Analys: Vi ser åter en tydlig trend av att de verksamheter som jobbar kontinuerligt och enbart med eleverna, det vill säga LSS och SYV, lägger stor vikt vid kunskapsfrågor och att de ser behovet av att förmedla denna till övriga aktörer. FK och AF besitter kompetenser inom området, men de uttalar inte att de har samma behov av kunskapsutväxling som övriga respondenter.

Personlig stöttning i nätverket

SYV menar att de har som mål att kunna erbjuda eleverna praktik från och med år 1 men att det är helt beroende på elevens personliga mognad. Den personliga stöttning som krävs genom hela utslussningen är av betydande vikt för hela den personliga utvecklingen. SYV känner att de har ett övervägande ansvar gällande stötningsfrågor i största allmänhet. De ser själva att behovet är mycket större än vad som i dag kan erbjudas. Många kontakter måste tas under de sista gymnasieåren och då individerna är myndiga men i behov av särskild stöttning på grund av deras funktionshinder, krävs det att någon finns med under ”resans gång”. Många av elevernas föräldrar menar SYV inte alltid själva har förmågan eller kunskapen att vägleda deras barn. Detta ansvar faller ofta på studievägledarna trots att det ibland går utanför deras arbetsuppgifter. SYV-

representanterna hävdar dock att eleverna är i behov av personlig coachning, för att i större utsträckning öka möjligheterna till att möta upp de krav som kommer att ställas på dem i kommande arbetsliv. SYV (b) förespråkar att AF mer aktivt ska hjälpa eleverna ut i arbetslivet;

... jag vill ha in Arbetsförmedlingen redan i årskurs tre. Det är dom som kan det här och jag vill att de ska coacha ut eleverna. Steget blir annars för stort för eleverna, de behöver all hjälp de kan få...

Den personliga stötting som Arbetsförmedlingen kan erbjuda är att tillsammans med eleverna, föräldrarna och skolan diskutera vilken typ av arbete som är lämplig för eleven. AF är enligt respondenten en representant för hela arbetsmarknaden och som det ser ut idag är det de som klargör för eleverna vilka minikrav som ställs ute på arbetsplatsen. Dessa krav kan exempelvis vara att komma i tid och att komma till arbetet överhuvudtaget. Ytterligare stöttning som AF erbjuder är en SIUS⁵-kontakt som finns med under ett år efter anställning/praktikplats. Denna kontakt är dock enbart till för dem där en anställning ligger inom räckhåll. Behovet av en SIUS-representant varierar från individ till individ. Vid behov kan SIUS-kontakten finnas med på arbetsplatsen dagligen. En utslussning och ett överlämnande till arbetsgivaren sker successivt. De menar att arbetsgivaren efter några månader ofta känner individen bättre och kan ta över ansvaret men att de ändå finns kvar vid behov. Ansvaret efter det första året ska enligt AF:s riktlinjer ligga på arbetsgivaren, men respondenten menar att han ofta känner ett personligt ansvar och behåller kontakten.

LSS representanten anser att det finns ett behov av att eleven har tillgång till många olika praktikplatser för att lättare kunna anpassa sig till arbetslivet. Det personliga stödet från LSS varar livet ut efter första inskrivningen. Men respondenten menar även att det inte är alla som ens blir inskrivna från början. Insatserna som erbjuds av LSS anser representanten är viktiga för den personliga utvecklingen, då det ofta förekommer missförstånd och okunskap under pågående utslussning. Deras stöd riktar sig även till arbetsgivarna. LSS påpekar att den arbetsmarknad som råder idag inte är anpassad för gymnasiesärskolans elever;

Det är inte lätt, det är ju inte lätt för våra elever, det måste sägas. De enkla jobben finns inte. Men det är ju inte helkört bara för att man har gått i särskolan. Mycket hänger på vilken utbildning som man gått. Det finns ju XX (skola) som ofta ger jobb. Det är ju de lätta jobben som är intressant för våra.

---

⁵ Särskilt introduktions- och uppföljningsstöd.

Försäkringskassans representant valde att inte lägga någon fokus på detta område.

Analys- När det kommer till personlig stöttning menar SYV och AF att de känner och tar ett större ansvar än vad som ligger innanför arbetsuppgifterna. Vår tolkning är att det råder brist på organiserad personlig stöttning. Detta på grund av att respondenterna uttrycker att de inte vet vem som har det yttersta ansvaret för dessa individer under och efter pågående utslussning. Samtidigt som LSS, FK och SYV påpekar att AF bör ha/ta ett större ansvar. SYV och LSS menar att eleverna bör ha tillgång till en tidig och kontinuerlig kontakt med AF då det är dem som de i sista änden lämnar över till. Denna kontakt menar SYV har en betydande roll både för individen och kommande arbetsgivare.

Utvecklingsområden för ökad integration

SYV ser ett stort behov av utveckling i största allmänhet. De vill ha en större inblick i varandras verksamheter för att kunna kringgå missuppfattningar. I dagsläget känner de att de har svårt för att möta upp till olika instansers mål. Nätverket bör även involvera grundskola för att lättare kunna bilda sig en uppfattning om individerna i behov av stöd, men även för att kunna fånga upp de personer som eventuellt kommer att behöva ett fungerande/omfattande nätverk. En önskan åligger om ett bättre samarbete med elevernas hemkommuner, då de inte alltid bor där de studerar. Ytterligare uttrycks ett behov av samarbete mellan utbildningssektor, kommun och privat sektor gällande fortsatt utbildning för individer i behov av särskilda insatser. SYV menar att kontakter finns idag och dessa är under utveckling. SYV önskar även att AF skulle bygga upp en kontaktbank med ett varierat utbud av arbetsgivare, detta för att lättare kunna matcha individ och förmåga. LSS- representanten menar att;

... för det här med att hitta variation det är, och att utvecklas det är jätteviktigt. För det är viktigt att våra [eleverna] är igång och att de inte blir sittandes hemma.

Även SYV- representant B anser att det vore en klar fördel om det fanns fler tillgängliga arbetsgivare:

... vore fantastiskt om ungdomarna hade ett urval av arbetsplatser, men det det finns inga lediga jobb...

SYV har en god kontakt med olika instanser, men ser brister i att de större

organisationerna ofta byter ut personal utan att meddela vem som tar över. Detta försvårar arbetet med att bygga upp ett stabilt nätverk för ungdomarna, ett förtroende är en förutsättning för ett gott samarbete. För att kunna stärka detta samarbete föreslår SYV att aktörerna gemensamt sätter upp mål och skapar en individuell handlingsplan.

AF ser ett behov av att i större utsträckning binda eleverna till praktikplatserna samt ett utökat samarbete dem emellan, AF och Arbetsgivare. Stödet från AF ska kunna leda till en anställning. Utöver SIUS- kontakten, som finns vid praktikplats/anställning, önskar AF att det fanns ett personligt biträde som följde individen under hela processen som ett oberoende personligt stöd. Af menar även att det är viktigt att utnyttja de existerande kompetenser som finns. Ytterligare utvecklingsområden ligger i att fokusera på tillsvidareanställningar och inte bara tillfälliga aktiviteter.

Även FK saknar ett personligt biträde. Representanten menar att ett biträde skulle kunna underlätta introduktionen på praktikplatsen/arbetsplatsen;

Ett personligt biträde som går in i sarskolans sista år och även finns med in i praktiken. Jag tror att det behövs såna personer som följer med ungdomarna ut. När man frågar hur praktiken varit så säger de OK, när de inte ens varit där.

Genom bland annat studiebesök i en kommun i samverkan med SköSam, har FK sett att det finns goda möjligheter till att utveckla den egna verksamheten. FK menar även att eleverna bör få en omfattande introduktion till arbetslivet då de själva saknar initiativförmåga och kunskap. FK vill även se att det skapas någon form av individuell dokumentation kring elevernas situation. En kartläggning menar de skulle underlätta både för elev och för eventuella stödinsatser. Representanten menar även att tydligare ansvarsområden bör utformas men som det ser ut idag saknas det resurser i form av personal för detta.

Det kommunala ansvaret anser LSS-representanten bör utvidgas gällande möjligheten till praktik och arbete. Som det ser ut nu läggs allt ansvar på den privata arbetsgivaren. LSS- representanten menar att:

De [kommunen] ser inte till våran grupp

Representanten nämner även att samarbetet mellan olika kommuner och nätverk bör utvecklas. Ett förslag är att existerande nätverk tillsammans åker på studiebesök till andra kommuner för att se olika former av arbete i nätverk, detta kan ju leda till att det egna nätverket kan stärkas och utvecklas. Respondenten hävdar även att

omorganisationer skadar nätverket. Personalbyten innebär mer tid och att uppbyggd verksamhet/nätverk avstannar. Resursfrågan är enligt LSS av betydande vikt och menar att AF måste få tillgång till mer. Deras ansvar under utslussningen är stort och kan komma bli större.

Analys; Respondenterna menar att samarbetet inom nätverket måste, för elevernas skull, utvecklas. Vår tolkning av respondenternas önskan är att de i nätverket idag behöver ta del av varandras verksamheter för att kunna utveckla den egna. Behovet av att se sig själva som en del i nätverket blir tydligt då de ser vikten av att gemensamma mål skapas för individens skull. Ytterligare önskan finns från flera av de intervjuade att en resurs i form av ett personligt biträde bör finnas med från tidig ålder. Vår tolkning av denna ”resurs” blir att den ska fungera som en *god man*, det vill säga någon som finns med från tidigt stadium och stöttar individen i hela processen, oberoende av byråkratiska regleringar.

Slutsats och reflektion

Vår tolkning av respondenters svar, är att utvecklingsfrågan angående utslussningen av gymnasiesärskolans elever ses som ett måste. Vi konstaterar att det finns goda möjligheter att skapa bättre förutsättningar för dessa elever bland annat genom ansvarsfördelning, då de olika aktörerna själva förespråkar ett personligt biträde som finns där för att underlätta både för individ, aktör och arbetsgivare. Synen på behovet av samarbete inom nätverket varierar bland de olika aktörerna. De aktörer som har direktkontakt med eleverna under längre tid, ser ett nödvändigt behov av ett kontinuerligt och integrerat nätverk med andra instanser.

Bristen på resurser förefaller ge upphov till konflikt mellan behov, förutsättning och människosyn samt rätten till jämlikhet. Detta påstående baserar vi på att aktörerna anser att resurser är avgörande för hur väl en individ med speciella behov, ska kunna komma in på den verkliga arbetsmarknaden. Vi upplever en oro hos samtliga aktörer och sammanfattar respondenternas svar som att nätverk inom och utanför kommunens gränser blir en avgörande förutsättning för dessa elevers chanser till ett stimulerande och meningsfullt arbetsliv.

Det är framförallt SYV- och LSS-representanterna som framhäver vikten av en specialistkunskap inom området *funktionshinder*. Detta leder oss till att uppfatta

kunskapen som en viktig förutsättning för att kunna på bästa sätt förbereda, stötta och slussa ut eleverna. Vidare finner vi att även kunskapen/kompetensen inte nyttjas instanserna emellan utan att var och en är kunniga på sina områden. Genom ett mer gynnande kunskapsutbyte tror vi att nätverken kunde fungera mot det gemensamma målet och mer effektivt.

Resultatdiskussion

Diskussionen har delats upp efter samma princip som gjordes när vi bearbetade fram intervjufrågorna, det vill säga att vi delat in syftet i två delar. Våra tankar kring utslussning av eleverna samt hur de kan på ett bättre sätt integreras på arbetsmarknaden, kommer att tillsammans med resultatet och tidigare litteratur att bidra till resultatdiskussionen.

Syftets första del kommer att diskuteras utifrån *befintliga och potentiella resurser, vikten av kunskap om arbetsmarknad/funktionshinder, utvecklandet av personligt biträde, informationens roll för en mer verkningsfull utslussning och vikten av en gemensam vision inom nätverket.*

Syftets andra del diskuteras utifrån utvecklingsfrågor gällande *ansvarsfördelning och tänkbara arbetsmetoder.*

Innebörden av nätverk

Våra respondenter menar att de har ett samarbete, men att samarbetet måste utvecklas för elevernas ökade arbetschanser. Vi har upplevt under arbetets gång att det är skillnad på nätverk och samarbete. Olika aktörer/instanser har olika behov och uppfattningar om hur nätverket ska se ut. Vi ser att aktörerna uppfattar nätverket utifrån sin egen verksamhet och inte utifrån nätverkets övriga deltagare. Helhetsperspektiv på utslussningen saknas. Detta styrks bland annat genom AF som anser att nätverket gentemot arbetsgivaren är viktigast, samt FK som anser att den viktigaste parten är AF. SYV, menar att det är väldigt viktigt att det finns ett nätverk där olika myndigheter kan stötta varandra i utslussningen av eleverna

Nätverket får även en betydande roll gällande att hålla varandra uppdaterade bland annat genom att informera varandra om nya lagar och förändrade förhållanden gällande ekonomiska bistånd. Molins (2008) rapport visar på ett tydligt behov av ett fungerande informellt och formellt nätverk. Övergången mellan skolvärlden och arbetslivet ses enligt honom som kanske den viktigaste faktorn när det gäller utslussningen. Svanström (1992) menar att det råder brister gällande samarbetet mellan olika instanser som kan/ska arbeta för att underlätta funktionshindrade att verka i samhället. Bristen på

samverkan gör att den enskilda individen kommer i kläm. Anledningen menar Svanström dels beror på bristen på pengar, resurser, dels på bristande samarbetsförmåga. Myndigheterna ska bistå med service till den handikappade, men på grund av bristande samarbetsvilja uteblir servicen helt.

Ekonomiskt stöd

I vår studie framkommer det att LSS- och SYV-representanten önskar att kommunen tog ett större ansvar gällande att anställa personer med någon form av handikapp. SYV menar att:

Varför kan inte kommunen ställa upp? Det finns ju mängder med arbeten som skulle kunna vara lämpliga för våra elever. Trädgårdsskötsel till exempel.

Genom våra källor har vi uppmärksammat att övervägande fokus läggs på den privata sektorn och mycket litet fokus på det kommunala ansvaret. Kommunen har enligt SoL ett övervägande ansvar i att skapa resurser för dessa individer och vi ställde frågan om inte även kommunen kan ses som en potentiell arbetsgivare. Arbetstillfällen inom kommunala instanser torde enligt oss vara första steget mot individer med speciella behovs integration.

Vi ser att bristen på resurser ger upphov till konflikt mellan behov, förutsättning och människosyn samt rätten till jämlikhet. Då alla aktörer anser att resurser är avgörande för hur väl en individ med speciella behov ska kunna komma in på den verkliga arbetsmarknaden blir denna fråga enligt oss utmärkande. Vi upplever en oro hos samtliga aktörer och vi framhåller att nätverk inom och utanför kommunens gränser blir en avgörande förutsättning för dessa elevers chanser till ett stimulerande och meningsfullt arbetsliv. Tideman (2000) menar att det kommunala ansvaret för insatserna till personer med funktionshinder blev under 1990-talet allt större. Från att ansvaret tidigare låg på landstinget innebar kommunaliseringen enligt Tideman att kommunerna inte bara tog över ansvaret utan att de även fick en ökad makt och en ökad frihet i nyttjandet av kommunala medel. Han menar även att decentraliseringen ökade förutsättningarna för att kunna anpassa insatserna, men konsekvensen av denna makt och frihet kan därmed variera i kvalité och kvantitet mellan kommuner. Larsson (2001) menar att kommun och landsting är sämre på att anställa individer med någon form av handikapp än övriga arbetsgivare. Detta trots att kommunen enligt SoL, har ett ansvar att bereda arbete åt medborgare med funktionsnedsättning.

Kunskap

Den komplexa processen kring utslussning kräver enligt Abrahamsson (2002) ett professionellt yrkeskunnande. Han menar att övergången måste fungera smidigt och okomplicerad. Kunskapen och kompetensen blir enligt oss en viktig faktor och måste nyttjas instanserna emellan. Det är framförallt SYV- och LSS-representanterna som framhäver vikten av en specialistkunskap inom området *funktionshinder*. Genom ett mer gynnande kunskapsutbyte tror vi att nätverken kunde fungera mot det gemensamma målet och mer effektivt. Vi menar även att nätverket skulle gynnas om det sågs ur ett större helhetsperspektiv. Eleverna måste kunna lita på att instanserna hjälper och stöttar dem genom hela processen. För att kunna göra detta är det viktigt att nätverkets deltagare tidigare och mer kontinuerligt kommer ut i skolorna, för att redan då bygga upp kontaktnätet och förtroende. Ytterligare anledning till att börja i tid är, enligt oss, ett sätt att motverka felaktiga fördomar som idag finns på arbetsmarknaden enligt Abrahamsson (2002). Kunskapsfrågan blir för oss det viktigaste verktyget.

Negativa attityder och dåligt bemötande kan vara ett stort hinder för personer med funktionshinder, både för dem som har och för dem som söker arbete. Detta kan förändras om politiker, arbetsförmedlare, arbetsgivare och anställda får kunskap om vad det innebär att leva med en funktionsnedsättning. (Handikappförbunden, s 360.)

Personligt biträde

Genom studiens gång har vi tolkat att respondenterna upplever en brist gällande personlig stöttning. Alla aktörer engagerar sig och stöttar individerna utifrån den egna verksamhetens ramar. Vi vill påstå att en person som finns med eleverna från tidigt skede, och som kan stötta genom hela processen, skulle i stor utsträckning underlätta för den enskilde individen. Detta personliga biträde ska inte vara bunden till någon specifik instans utan hjälpa den enskilda individen oavsett vart i processen den befinner sig. Denna insats beskrivs av FK;

Ett personligt biträde som går in i särskolans sista år och även finns med in i praktiken. Jag tror att det behövs såna personer som följer med ungdomarna ut. När man frågar hur praktiken varit så säger de OK, när de inte ens varit där.

Då människor med någon form av funktionshinder ofta, enligt Abrahamsson (2002) utsätts för fördomar kring den egna kompetensen föreslår han ett mentorsystem som ett alternativ för att stärka individens yrkesroll. Vi menar att mentors roll kan utvecklas och även involveras i stödet som personligt biträde har, det vill säga att ta de kontakter som behövs och som kan finnas med under nätverksmötena. Denna resurs kan med fördel tas i bruk i ett tidigt skede för att underlätta processen. Trots att AF redan erbjuder en

personlig stöttning i form av en SIUS- kontakt ser de ett behov av personligt biträde. Respondenten menar att det skulle gynna individen med denna personliga stöttning genom utslussningen till arbetslivet. FK upplever samma brist och ser gärna en mer personifierad hjälpinsats.

Information

Vi har i vår studie funnit att AF informerar eleverna om gällande minimum krav på en arbetsplats. SYV önskar att AF tidigare kunde informera eleverna och vid upprepande tillfällen, för att kunna skapa en god relation och göra övergången hanterbar. Vi ser behovet av att en grundläggande information eller kurs finns tillgänglig inför varje ny praktikplats. Kursen kan vara utformad tillsammans med arbetsgivare, AF och FK för att säkra att alla har samma förutsättningar gällande rådande insatser. Denna typ av samarbete gynnar inte bara eleven utan torde även stärka hela nätverket.

Internationellt finns enligt Larsson (2001) en klar tendens till att det används ett större utbud av strategier. Problemet är att dess strategier enbart vänder sig till hur ungdomarna, familjerna och skolorna ska underlätta arbetssökandet men väldigt få som riktar sig till att företagen ska anställa funktionshindrade. Vi anser att det är minst lika viktigt att arbetsgivare får hjälp/kunskap om dessa individer, för att kunna underlätta en anställning. Vi framhåller även att det är viktigt att ta del av gjorda studier/forskning som kan främja utvecklingsfrågor inom detta område. Detta gäller främst aktörer som är involverade i utslussningsprocessen som i sin tur kan informera arbetsgivare om olika strategier och tillvägagångssätt som kan underlätta integreringen/anpassningen. Molin (2008) har genom sina studier kommit fram till att steget mellan skola och arbetsliv är för stort. En del av hans informanter menar att särskolan bör ta ett större ansvar gällande bland annat kravnivåer för kommande arbetsliv.

Målfokusering

Gemensamma mål är något som LSS förespråkar. Representanten anser att gemensamma mål inom nätverket skulle kunna underlätta att eleverna integreras på arbetsmarknaden. Utformningen av dessa gemensamma mål är inget som respondenten ger förslag på, men vi kan se att det skulle vara en fördel om nätverket kunde arbeta likt en enda stor organisation. Där de tillsammans arbetade fram specifika mål, i strävan mot att skapa en arbetsmarknad för alla. Enheten för Arbete och försörjning (Handikappförbunden, 2009) arbetar redan efter målsättningen att människor med funktionsnedsättningar ska ses som en tillgång på arbetsmarknaden och att arbetslivet måste bli tillgängligt för alla. Varför skulle inte detta motto kunna implementeras som en överhängande målsättning även inom nätverksarbete.

Utveckling av samarbetet mellan arbetsmarknad och nätverket.

Vår tolkning av alla respondenters svar, är att utvecklingsfrågan angående utslussningen av gymnasiesärskolans elever ses som ett måste.

Ansvarsfördelning

Vi påstår att det finns goda möjligheter att skapa bättre förutsättningar för ovan nämnda elever bland annat genom ansvarsfördelning. Behovet av samarbete inom nätverket varierar bland de olika aktörerna och den egna rollen blir med detta segregerad. De aktörer som har direktkontakt med eleverna under längre tid, ser ett nödvändigt behov av ett kontinuerligt och integrerat nätverk. De aktörer som främst har i arbetsuppdrag utreda biståndsfrågor känner behovet av nätverk då problem eller situationer uppstår. Vi hävdar att de olika synsätten i många avseenden skadar och hämmar chanserna för individen då det gäller bland annat anpassningen till den nya arbetsplatsen och stöttningen som arbetsgivaren behöver. Om det gemensamma målet istället är att arbeta ur ett förebyggande perspektiv, skulle individens förtroende till arbetsmarknaden stärkas och förenklas genom ett redan existerande nätverkssamarbete. Individen skulle i mindre utsträckning inte behöva hamna i situationer där det uppstår konflikter eller missförstånd om arbetsgivare samt individ visste att det finns en instans att tillgå där ett förtroende redan är uppbyggt.

Nya perspektiv

Abrahamsson (2002) hävdar att individer med funktionshinder kräver icke-traditionella åtgärder för att stärka sin position inom arbetsmarknaden. Genom detta finns det möjligheter att utveckla nätverksidéer. Nytt tänkande inom anpassad systemutveckling och rutinförberedande åtgärder skulle enligt oss vara exempel på hur människor med arbetshandikapp lättare skulle kunna integreras inom traditionella verksamheter. Vi vill också påstå att detta skulle leda till ett utvecklande av hela verksamheten och gynna den mångkulturella aspekten. Handikappsombudsmannen (2008) menar att en arbetsplats som anställer människor av olika kategorier leder till en mångfald som berikar företagets utveckling. En arbetsplats bör enligt organisationen spegla samhället och samhället bör därför förse arbetsgivare med kunskap om funktionshindrades olika behov, tillgänglig ekonomisk stöttning samt rådande arbetsmarknadspolitiska åtgärder. Vi vill uppmärksamma Misa –modellen (uå) som ett komplement eller redskap då kommunen själv finner svårigheter i att finna sätt för att integrera en individ med särskilda svårigheter. Då Misa bygger på att skapa förtroende och bygga upp kontaktnät inom arbetsmarknaden, tillsammans med ett personligt stöd, menar vi denna metod skulle kunna nyttjas i större bemärkelse. Ytterligare tankar som vi får i denna fråga är

varför inte privata aktörers metoder kan appliceras inom kommunala instanser?

Metoddiskussion

De utförda kvalitativa intervjuer som genomförts valdes främst för att studiens syfte ämnar att utifrån respektive aktör undersöka hur nätverkets resurser kring gymnasiesärskoleelevers utslussning och hur det kan utvecklas. Valet av metod för datainsamling grundades på att vi ansåg metoden som mest lämpad då den skulle ge oss en tydligare bild av aktörernas tuffatningar kring arbete i nätverksform.

Genomförande

Då vi genom tidigare arbete tagit del av SYV A:s tankar om en önskad studie kring det som han upplever problematiskt i utslussningen av sina elever, bestämde vi oss för att undersöka problematiken vidare. Tillsammans med båda SYV- representanterna diskuterades möjliga perspektiv och förhållningssätt till den tänkta studien. Då vi själva upplever att detta enbart låg som grund för våra egna tankar kring inriktning och metodval är vi dock medvetna om att deras åsikter kan ha påverkat oss. Vi vill dock påpeka att vi genom hela studien har haft ett medvetet förhållningssätt kring denna eventuella färgning och därför valt metod med omsorg. Vi har bland annat varit noggranna med att inte låta detta påverka övriga aktörer. Det introducerande samtalet med SYV har inte enligt våra beräkningar påverkat resultatet. SYV- representanterna vid senare tillfälle intervjuats efter samma förutsättningar och intervjuform som övriga aktörer.

Stukát (2005) menar att det är lämpligast att välja metodval efter forskningsproblem och att det finns en risk för att man fastnar i en metodtradition som lätt begränsar sig till rådande tid eller rådande förhållningssätt. Vår tänkta pilotstudie, som kom att bli en del av resultatet, styrker Stukáts påstående. Vi menar att vi anpassade vår metod för att kunna uppnå vårt syfte.

Vi valde att båda medverka vid alla intervjuer då vi såg fördelar med att kunna sitta tillsammans och analysera svaren. Denna intervjuform bidrog till ett öppnare diskussionsklimat, då vi alla tre, författare och respondent, blev medskapare i processen.

Val av aktörer

Tidigare nämnd kontakt med SYV- representanterna gav oss en insikt i vilka aktörer som kunde komma att vara aktuella för studien. Dessa aktörer var många fler än de vi

bestämde oss för att intervjua. Anledningen till att enbart fokusera på fyra aktörer gjordes utifrån den tidsram som fanns för studien. Vårt mål var att få en djupare insikt i respektive aktörs verksamhet vilket inte skulle vara möjligt i lika stor utsträckning om fler intervjuats.

Aktörerna valdes även ur ett lämpligt geografiskt perspektiv. Sammanlagt har vi rört oss inom tre olika kommuner vilket vi anser har gynnat vår studie, då vi kunnat uppmärksamma olika synsätt på hur ett nätverkssamarbete ser ut och kan se ut. Studiens resultat skulle kunna komma att se annorlunda ut om vi valt att fokusera enbart på aktörer inom en och samma kommun. Genom att koncentrera oss på ett nätverk skulle studien enbart ligga till grund för ett utvecklande av nätverk. Men på grund av att vi inte fann något teoretiskt underlag för hur utslussningen fungerar i dagsläge ville vi först skapa oss en uppfattning om de resurser som redan finns i nätverket då det gäller utslussningsfrågan. För att kunna svara på detta var det väsentligt för oss att använda flera kommuner. En del av den problematik som SYV- representanterna uttryckte i mötet innan studien påbörjades, var att deras arbete över kommungränserna förekom i stor utsträckning. Vi kan inte utesluta att detta till viss del kan ha påverkat val av aktörer, men vi vill påpeka att även AF och FK arbetar över kommungränser. Det resultat vi uppnått genom denna studie kan därav se något splittrat ut.

Alternativa metodval

Då denna studie hade en tidsbegränsning blev vårt val av antal aktörer begränsat, vilket kan ha medfört att studien till viss del kan ha påverkat studiens relaterbarhet. För att få ett vidare och mer omfattande resultat anser vi att det skulle varit en fördel att intervjua alla de aktörer som har med utslussningen att göra. Genom studiens gång blev vi uppmärksamma på att de involverade aktörerna var betydligt fler och deras roll betydande för individen och nätverket. Exempel på ytterligare aktörer är lärare inom gymnasiesärskolan, kurator, vuxenhabilitering, godman, föräldrar, socialtjänsten och ledsagare.

Ytterligare alternativ/kompletterande metod som med fördel kunde ha styrkt studien kunde ha varit att genom observationer få en inblick i hur aktörerna arbetar. Vi anser att detta kunde ha kompletterat det talande ordet och vice versa.

Vår studie skulle med fördel kunna grundat sig på en metodtriangulering. Patel och Davidsson (2003) menar att genom att kombinera olika metoder kan de komplettera varandra och är en metod för att få ett så allsidigt perspektiv som möjligt på området man tänkt bearbeta. Enligt författarna kan metoden leda till ett bredare och mer generaliserbart resultat, då användandet av fler metoder ökar chanserna att belysa

problemet grundligare och på så vis tränga djupare in i problemet. Vi anser att genom användandet av metodtriangulering hade studiens resultat kunna komma att svara mot syftet bättre.

Teorier och studier kring individer med funktionshinder i kombination med skolan och arbetsliv finns att tillgå. I vår studie har vi valt att fokusera på nätverket som ska underlätta utslussningen för eleverna, men studien hade med fördel kunnat kompletteras med ett elevperspektiv. Tankar från elevernas verklighet hade kunnat belysas och ytterligare avgörande faktorer kanske hade framkommit. Det hade även varit av intresse att intervjua elever som redan blivit utslussade och ta del av deras erfarenheter.

Fortsatt forskning

I denna studie har vi valt ut de aktörer som vi ansåg var viktigast. Under studiens gång fann vi att det fanns flera aktörer som på ett eller annat sätt var i större eller mindre utsträckning involverade i utslussningen. Habilitering, kuratorer, dagligverksamhet, kommun och arbetsgivare har alla en roll som med fördel skulle kunna undersökas i större utsträckning. Deras åsikter, tillsammans med våra respondenters åsikter, kring nätverk och utveckling av nätverk skulle kunna bidra till att ett vidare perspektiv av rådande situation vidgades. Ytterligare utvecklingsperspektiv skulle kunna framhävas.

Det vore intressant att även få ta del av hur elever som fortfarande går i och avslutat gymnasiesärskolan uppfattar det stöd som finns att tillgå, då det gäller utslussning till arbetsliv eller annan verksamhet. En jämförelsestudie mellan aktörer och elev skulle även bidra till en ökad förståelse för rådande situation.

Vi har medvetet valt att inte lägga fokus på lagar och förordningar, detta på grund av arbetets tidsbegränsning. Men vi anser att det vore nödvändigt att diskutera lagarna och inte enbart attityder och verksamhetsstrukturer. Då vi har upplevt att det bland annat råder missförstånd angående ansvarsfrågan, finner vi ett behov av att undersöka hur vida lagarna tolkas och appliceras i respektive instans.

Tänkvärt

Mentala föreställningar och attityder från individen själv, den nära omgivningen, arbetslivet och samhället blir lika viktiga som fysiska och

materiellt stöd. Vi måste därför lära oss att se människan bakom handikappet och inte låta oss fastna vid handikappet hos människan. Därmed är bemötande, kompetens, respekt och positiv självuppfattning viktiga inslag i dialogen om funktionshindrade i arbetslivet (Abrahamsson, 2002, s 33).

Referenser

- Abrahamsson, K. (2002). Klara, ofärdiga, gå mot arbetets framtid. I: Sjöberg, M. (red). *Arbetsliv och funktionshinder*. (sid 33-56). Lund: Studentlitteratur.
- Abrahamsson, K och Lindberg, B. (2006). Tidigare forskning. I: Larsson, P-O. (2006). *Arbetsplatskultur, socialt stöd och arbetsmening. Anställning med lönebidrag och daglig verksamhet för personer med intellektuell arbetshandikapp*. (sid 39) Göteborg: Institutionen för socialt arbete. Göteborgs Universitet.
- Arbetsförmedlingen (2009). [Elektronisk]. Tillgänglig:
<http://www.arbetsformedlingen.se/go.aspx?c=96>
Senast uppdaterad 2009-01-20, Hämtad 2009-02-09.
- Bell, J. (2000). *Introduktion till forskningsmetodik*. 3. Uppl. Lund: Studentlitteratur.
- Blomqvist, M. (2006). Tidigare forskning. I: Larsson, P-O. (2006). *Arbetsplatskultur, socialt stöd och arbetsmening. Anställning med lönebidrag och daglig verksamhet för personer med intellektuell arbetshandikapp*. (sid 39) Göteborg: Institutionen för socialt arbete. Göteborgs Universitet.
- Brusén, P, & Hydén, L-C. (red.) (2000). *Ett liv som andra livsvillkor för personer med funktionshinder*. Lund: Studentlitteratur.
- Dag, M. (2006). *Unga människor med rörelsehinder förankring, marginalisering och social exkludering*. Doktorsavhandling. Örebro: Institutionen för beteende-, social- och rättsvetenskap Örebro Universitet.
- Daglig verksamhet enligt LSS i Malmö (2009). Tillgänglig:
http://www2.pedc.se/dv/dv_och_LSS.htm
Senast uppdaterad 2009-01-09. Hämtad 2009-04-16.
- Försäkringskassan. (2009) [Elektronisk]. Tillgänglig:
<http://forsakringskaSSan.se/privatpers/funktionshindrad/sjuk/aktivitetsers/>
Senast uppdaterad 2008-12-22. Hämtad 2009-02-09.
- Handikappförbunden (2009) Tillgänglig: <http://www.hso.se/vad-vi-vill/Arbete-och-forsorjning/Arbetsmarknad/> Senast uppdaterad, ingen tillgänglig information. Hämtad 2009-06-02.
- Handikappombudsmannen. (2008) Tillgänglig:
http://www.ho.se/Tpl/NormalPage___1197.aspx
Senast uppdaterad 2008-12-17. Hämtad 2009-06-02. Sökväg: *Statistik om funktionshinder, arbetsmarknad och utbildning*.
- Kohlström, G (2001). *Från tärande till närande samhällsmedlemmar; utveckling inom*

handikapp området i Sverige från början av 1900-talet fram till 2000 med inriktning mot arbetsmarknaden. Göteborg: Sociologiska institutionen.

- Larsson, M. (2001). *Organiserande av stöd och service till barn med funktionshinder. Om projekt nät, språkliga förpackningar och institutionella paradoxer.* Lund: Institutionen för psykologi. Lunds Universitet.
- Larsson, P-O (2006). *Arbetsplatskultur, socialt stöd och arbetsmening. Anställning med lönebidrag och daglig verksamhet för personer med intellektuell arbetshandikapp.* Göteborg: Institutionen för socialt arbete. Göteborgs Universitet.
- Larsson, S. (1998) De funktionshindrade och arbetsmarknaden. I: Tideman, M. (red). *Funktionshinder och handikapp.* 1. Uppl. (sid 273-298) Falun: Scanbook AB.
- Misa (uå). *Metoder för individuellt stöd i arbete/verksamhet.* Tillgänglig: <http://www.misa.se/start.aspx>. Senast uppdaterad, ingen tillgänglig information. Hämtat 2009-04-19.
- Molin, M. (2008) *Delaktighet i olika världar – om övergången mellan gymnasiesärskolan och arbetsliv.* Trollhättan: Institutionen för individ och samhälle.. Högskolan Väst
- Nirje, B. (2003). *Normaliseringsprincipen.* Lund: Studentlitteratur
- Patel, R. & Davidsson, B. (2003). *Forskningsmetodikens grunder. Att planera, genomföra och rapportera en undersökning.* 3. Uppl. Lund: Studentlitteratur.
- Reinecker, L och Jörgensen, P (2008). *Att skriva en bra uppsats.* 2. Uppl. Malmö: Liber.
- Riksförbundet FUB. (2001). *För barn, unga och vuxna med utvecklingsstörning.* Tillgänglig: <http://www.fub.se/fakta/> Hämtad 2009-04-16.
- Rönning, V & Schmidt, M. (uå). *Projekt språnget. en kvalitativ utvärdering av ett arbetsintegreringsprojekt för lindrigt intellektuellt funktionshindrade.* Göteborg: Institutionen för socialt arbete. Göteborgs Universitet.
- Skolverket (2002) *Gymnasiesärskolans nationella och specialutformade program.* 1 upp. Stockholm: Utbildningsdepartementet
- Skolverket (2006) *Läroplan för de frivilliga skolformerna* Stockholm: Utbildningsdepartementet
- Svanström, L. (red). (1992). *Handikappade i välfärdssamhället.* Kristianstad: Kristianstads boktryckeri AB.
- Sjöberg, M. (red.) (2002). *Arbetsliv och funktionshinder.* Lund: Studentlitteratur.
- Socialstyrelsen. (2007). Tillgänglig: <http://www.socialstyrelsen.se/Publicerat/2007/9456/HTML.htm> Senast uppdaterad 07-08-21. Hämtad 2009-04-16.
- Starrin, B, och Svensson, P-G. (red). (1994) *Kvalitativ metod och vetenskapsteori.*

- Lund: Studentlitteratur.
- Stockholms läns landsting, Handikappsupplysningen (2008a) Vårdguiden. Tillgänglig: <http://www.vardguiden.se/templates/Article.aspx?Articleid=9531>. Senast uppdaterad 2008-03-07. Författare, Handikappsupplysningen, Stockholmsläns landsting. Hämtad 2009-04-16.
- Stockholms läns landsting, Handikappsupplysningen (2008b) Vårdguiden. Tillgänglig: <http://www.vardguiden.se/templates/Article.aspx?Articleid=3823>. Senast uppdaterad 2008-11-14. Författare, Monica Klasén McGrath. Hämtad: 2009-04-17.
- Stukát, S. (2008) *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur.
- Tideman, M. (2000) Levnadsvillkor och normalisering om kommunaliseringens och handikapp reformens påverkan. I: Brusén, P. & Hydén L-C. (red.). *Ett liv som andra. Livsvillkor för personer med funktionshinder*. (sid 49-68) Lund: Studentlitteratur.
- Velde, B.P. (1997) Quality of life through personally meaningful activity. In: Brown, R. (Ed) *Quality of Life for People with Disabilities*. Second Edition. (pp 12-26) Cheltenham: Stanley Thornes Ltd.
- Vetenskapsrådet (2002). *Forskningsetiska principer inom humanistiska och samhällsvetenskaplig forskning*. Stockholm: Vetenskapsrådet. E-bok. Reviderad 17 december, 2005, URL. <http://libris.kb.se/bib/10119502>

Bilaga

Intervjumall

Studiens syfte är att utifrån aktörernas perspektiv undersöka nätverkets resurser kring utslussningen av gymnasiesärskolans elever till/i arbetet

- Vilka former av stöd erbjuder ni de elever som är på väg att avsluta gymnasiesärskolan?
- Vilka sysselsättningsformer kan ni erbjuda dessa elever efter avslutad gymnasiesärskolan?
- Vad anser ni är avgörande huruvida ungdomarna får ett arbete eller ej? Vilka är det avgörande faktorerna?
- Hur ser du på kunskapen angående olika funktionshinder, vilken kunskap finns det inom er verksamhet?

Vidare syftar studien till att utifrån aktörernas perspektiv undersöka hur nätverket kan bidra till en ökad integration mellan elev/elever och arbetsmarknaden.

- Vilka typer av stöd behöver dessa ungdomar för ett långvarigt och stimulerande arbetsliv?
- Hur skulle du vilja utveckla samarbetet mellan er organisation och gymnasiesärskolan?
- Hur skulle du vilja utveckla samarbetet mellan er organisation och andra involverade aktörer?